

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra pedagogiky



**Celoživotní vzdělávání občanů pro práci i sdílení
života s lidmi se sluchovým postižením**

Bakalářská práce

Autor: **Simona Bukovská**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Simona Bukovská

Poradenství v odborném vzdělávání

Název práce

Celoživotní vzdělávání občanů pro práci i sdílení života s lidmi se sluchovým postižením

Název anglicky

Lifelong learning for citizens to work and share life with people with hearing impairment

Cíle práce

Cílem práce je popsat důsledky sluchové vady na volbu a rozvoj komunikačního systému, a tím vzdělávací cesty osob se sluchovým postižením. Dále pak popsat komunikační systémy a vyučovací strategie i jejich roli ve vzdělávání těžce sluchově postižených. Budeme nahlížet na komunikační systémy jako na faktor snižující informační bariéry mezi populací slyšící a neslyšící. Cílem je i popsat historii vývoje znakových jazyků, současnou legislativu, využití nejnovějších komunikačních a informačních technologií při vzdělávání a práci a v běžném životě.

Metodika

1. Studium vybrané problematiky v dostupných informačních zdrojích a průběžné konzultace s vedoucí práce.
2. Vymezení terminologie a deskripce teoretických východisek.
3. Vymezení předmětu: Šetřením v praxi budou poptány, popsány a analyzovány možnosti celoživotního vzdělávání v surdopedické edukační oblasti. Na základě šetření získaných výsledků o možnostech vzdělávání občanů pro práci a sdílení života s neslyšícími občany budou připravené návrhy vzdělávacích akcí.
4. Vyvození závěru, soupis literatury, korekce formálních a stylistických náležitostí.
5. Harmonogram zpracování: Kompletní pracovní verzi práce odevzdat až po schválení odborného konzultanta vedoucí práce do konce února 2018. Finální verzi práce odevzdat na studijní oddělení do konce března 2018.

Doporučený rozsah práce

Dle pravidel pro psaní bakalářské práce.

Klíčová slova

komunikace a komunikační systémy neslyšících, odezírání, pomocné artikulační znaky, prstová abeceda, Český znakový jazyk, Znakovaný český jazyk

Doporučené zdroje informací

- KRAHULCOVÁ, Beáta. Komunikační systémy sluchově postižených. Praha: BEAKRA, 2014. 376 s. ISBN 978-80-903863-2-7.
- KRAHULCOVÁ, Beáta. Philosophical, Ethical and Psycho-social Aspects of Hearing Impairment. In DILLER, Gottfried – KOSMALOWA, Joanna – KRAHULCOVA, Beáta – LEHNHARDT, Monika – PERALTA, Felisa. Study Guide for Educational Staff Working with Hearing Impaired Children. Heidelberg: 2005, 2007 p. 541–573.
- KRAHULCOVÁ, Beáta. Prevence a alternativní socializace v sociální práci. In DOLISTA, Josef (ed.). Práce pomáhajících profesí v oblasti zdravotnictví a sociální péče. Bratislava – Praha: Evropské vzdělávací centrum Praze, 2010, s. 241-244. ISBN 978-80-87386-10-1.
- KRAHULCOVÁ, Beáta. Synchronous Communication between Higher Education Institutions and Employers in The Field of Social Work. Proceedings 3rd Global Academic Meeting, GAM 2015 New York, ISBN 978-608-4642-44-2, na s. 418, dostupné na:
<http://eujournal.org/files/journals/1/books/GAM.NY.2015.pdf>
- KRAHULCOVÁ, Beáta. Výuka studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. In SLAVÍK, Milan a kolektiv. Vysokoškolská pedagogika. Praha: Grada, 2012, s. 121-142. ISBN 978-80-247-4054-6.
-

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – IVP

Vedoucí práce

prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra pedagogiky

Elektronicky schváleno dne 20. 3. 2018

Ing. Karel Němejc, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 26. 3. 2018

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Ředitel

V Praze dne 26. 03. 2018

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma:

"Celoživotní vzdělávání občanů pro práci i sdílení života s lidmi se sluchovým postižením"

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou.

V Praze dne 28. 3. 2018

.....

(podpis autora)

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za poskytování cenných rad včetně připomínek a ochotný přístup, se kterým se podílela na dokončení mé bakalářské práce. Nesmím opomenout poděkovat také všem zúčastněným, kteří poskytli své odborné i osobní zkušenosti v rámci rozhovoru nebo se podíleli na dotazníkovém šetření.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na možnosti vzdělávání slyšících dospělých jedinců a využití vybraného způsobu vzdělávání v komunikaci a běžném životě se sluchově postiženými. V teoretické části se zabývá historií vzniku znakových jazyků a legislativou týkající se sluchově postižených v České republice. Dále jsou zde charakterizovány komunikační systémy a jednotlivé přístupy komunikace osob se sluchovou vadou. Praktická část zahrnuje zmapování a analýzu vzdělávacích možností slyšících dospělých jedinců se zaměřením na český znakový jazyk při komunikaci se sluchově postiženými a představuje výstupy výzkumného šetření zaměřeného na využití vzdělávacích aktiv. Práce zhodnocuje výhody, nevýhody, spokojenost a využitelnost daných forem vzdělávání slyšících při zprostředkování komunikace se sluchově postiženými.

Klíčová slova: komunikace a komunikační systémy neslyšících, odezírání, prstová abeceda, pomocné artikulační znaky, Český znakový jazyk, prstová abeceda, vzdělávání.

Abstract

The bachelor thesis focuses on the possibilities of education of hearing adults and the use of the selected way of education in communication and common life with hearing impaired. In the theoretical part, it deals with the history of the sign language and the legislation concerning hearing impaired people in the Czech Republic. There are also characterized communication systems and individual approaches of communication of people with hearing impairment. The practical part includes mapping and analysis of the educational possibilities of hearing adults with a focus on Czech sign language in communication with the hearing impaired and represents the output of a research survey focused on the use of educational assets. The work explores the advantages, disadvantages, satisfaction and usability of the given forms of education heard in mediating communication with the hearing impaired.

Key words: communication and communication systems of the deaf, reading, finger alphabet, auxiliary articulation features, Czech sign language, finger alphabet, education.

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	11
2.1 Cíl výzkumného šetření.....	11
2.2 Metodika výzkumu.....	11
3 Historie komunikace neslyšících.....	13
3.1 Historie znakových jazyků.....	13
3.2 Historie českého znakového jazyka	14
4 Legislativa v komunikaci neslyšících.....	16
5 Komunikace neslyšících a její prostředky	20
5.1 Komunikační systémy	20
5.1.1 Orální komunikace.....	21
5.1.2 Simultánní komunikace	21
5.1.3 Totální komunikace	21
5.1.4 Bilingvní komunikace.....	22
5.2 Jazykové poměry a situace v České republice	22
5.2.1 Znaková řeč.....	22
5.2.2 Znakovaný český jazyk.....	23
5.2.3 Český znakový jazyk	23
5.2.4 Prstová abeceda.....	24
5.2.5 Odezírání.....	24
5.3 Přístupy v komunikaci ke sluchově postiženým	25
5.3.1 Pravidla a zásady komunikace.....	25
5.3.2 Podmínky komunikace	27
6 Řízené rozhovory s odborníky a rodiči	30
6.1 Řízený rozhovor se speciálním pedagogem.....	30
6.1.1 Bc. Jitka Králová, MBA, speciální pedagog.....	30
6.1.2 Ing. Lenka R., lektorka ČZJ, Praha.....	32
6.2 Řízený rozhovor s rodiči sluchově postižených.....	34
6.2.1 Paní Kateřina R., matka sluchově postižené dcery Kateřiny	34
6.2.2 Manželé B., rodiče tělesně a sluchově postiženého syna Matěje	37
7 Vzdělávání prostřednictvím ICT	40
7.1 Výuka off-line	40
7.2 Výuka on-line.....	40
7.3 Podoba výukových materiálů ICT	41

7.3.1	Elektronické materiály	41
7.3.2	Internet	41
7.3.3	Aplikace	42
7.3.4	CD-ROM	43
8	Průzkum vzdělávacích institucí zabývajících se kurzy znakového jazyka	45
8.1	Vzdělávací instituce	46
8.1.1	Česká unie neslyšících, z.ú.	46
8.1.2	Tichý svět, o.p.s.	47
8.1.3	Znakovárna, z.s.	47
8.1.4	Aldea, vzdělávací agentura	47
8.1.5	Pevnost - České centrum znakového jazyka, z. ú.	48
9	Šetření vzdělávání občanů související s komunikací sluchově postižených	49
9.1	Výsledky dotazníkového šetření	49
9.1.1	Pohlaví respondentů	50
9.1.2	Věk respondentů	51
9.1.3	Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů	52
9.1.4	Sluchové postižení respondenta	53
9.1.5	Vztah respondenta se sluchově postiženou osobou	54
9.1.6	Pohlaví sluchově postižené osoby	55
9.1.7	Věk sluchově postižené osoby	56
9.1.8	Typ postižení osoby se sluchovou vadou	57
9.1.9	Doba vzniku postižení u osoby se sluchovou vadou	58
9.1.10	Kombinace sluchové vady s jiným postižením	59
9.1.11	Typ jiného postižení v kombinaci se sluchovým	60
9.1.12	Druh využívaného komunikačního systému	61
9.1.13	Návštěva kulturní akce pro sluchově postižené	62
9.1.14	Typ navštívené akce pro sluchově postižené	63
9.1.15	Sekvence návštěv akcí pro sluchově postižené	64
9.1.16	Využití tlumočnických služeb	65
9.1.17	Forma vzdělávání související s komunikací sluchově postižených	66
9.1.18	Sekvence návštěv vzdělávacích aktivit	67
9.1.19	Spokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami	68
9.1.20	Nespokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami	69
9.1.21	Předmět kladného hodnocení vzdělávacích aktivit	70
9.1.22	Předmět negativního hodnocení vzdělávacích aktivit	71
9.1.23	Přínos vzdělávací aktivity	72
9.1.24	Absence vzdělávacích aktivit v nabídce organizací	73
9.2	Shrnutí výsledků výzkumného šetření	74

10 Závěr.....	77
Seznam použitých zdrojů	78
Seznam obrázků a grafů.....	83
Seznam příloh.....	84
Příloha	

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám zejména možnostmi vzdělávání slyšících dospělých jedinců a využití vybraného způsobu vzdělávání v komunikaci a běžném životě se sluchově postiženými.

Motivací pro zvolení tématu bakalářské práce zabývající se vzděláváním související s osobami sluchově postiženými, je mé studium českého znakového jazyka v kurzu České unie neslyšících v Praze, který již druhým rokem navštěvuji. V předešlých letech jsem absolvovala kurzy českého znakového jazyka i v jiných neziskových organizacích a setkala se s větším počtem studentů různého věku a vzdělání. Díky těmto poutavým setkáním mne začaly zajímat nejen důvody studia jiných účastníků kurzů znakového jazyka, ale také jejich zkušenosti s kvalitou vzdělávání zaměřeným na komunikaci se sluchově postiženými.

Teoretická část mé bakalářské práce se opírá o běžně dostupné zdroje v knižní či internetové podobě, jejichž autory jsou odborníci zabývající se samotnou problematikou sluchového postižení, vzděláváním sluchově postižených a také úrovní, kvalitou a neustálým zlepšováním kvality běžného života osob se sluchovou vadou. První kapitoly se zaměřují na seznámení s historií znakových jazyků ve světě, na vývoj českého znakového jazyka a následně na legislativní ukotvení komunikace sluchově postižených v České republice. Další kapitoly seznamují s komunikačními systémy sluchově postižených a pravidly a zásadami komunikace s osobami se sluchovou vadou. Následná a poslední část teoretické části bakalářské práce obsahují řízené rozhovory se speciálním pedagogem, lektorem znakového jazyka a také s rodiči sluchově postižených dětí.

Poslední kapitola bakalářské práce představuje praktickou část. Jedná se o samotné výzkumné šetření navazující na řízené rozhovory se speciálními pedagogy a rodiči dětí se sluchovou vadou. V této části je zahrnuta realizace šetření se zaměřením na jednotlivé cíle a celkové vyhodnocení výzkumného šetření. Pro tuto část byla zvolena metoda kvantitativního hodnocení pomocí dotazníkového šetření. Celkovým cílem bakalářské práce je zmapovat, popsat a analyzovat možnosti vzdělávání pro slyšící dospělé jedince, kteří se chtějí podílet na socializaci osob se sluchovou vadou, komunikaci a především svým vlastním přičiněním na zlepšení kvality běžného života sluchově postižených.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl výzkumného šetření

Praktická část bakalářské práce navazující na část teoretickou předkládá výsledky kvantitativního šetření. Hlavním cílem výzkumného šetření je vyhodnocení možností vzdělávacích aktivit slyšících dospělých a jejich využití, které významně ovlivňuje komunikaci s osobami se sluchovým postižením. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na dospělé slyšící jedince, kteří mají v současné době zájem o aktivní vzdělávání zaměřené na komunikaci s osobami se sluchovou vadou.

2.2 Metodika výzkumu

Za účelem získání potřebných informací a dat byl zvolen kvantitativní výzkum při využití dotazníkové metody, která je jednou z forem výzkumu empirického. Základním specifikem této metody je shromažďování dat pomocí předem připravených dotazníků pro vybranou skupinu osob. Vypracovaný dotazník obsahuje krátký úvod, který seznamuje respondenty s autorem dotazníku a stručně vysvětluje důvod a následné využití výsledků vyplývajících z dotazníkového šetření. Zahrnuje 24 dotazníkových položek typu otevřená, polo-otevřená a uzavřená. Respondenti byli ubezpečeni, že jejich účast je zcela dobrovolná a anonymní. Dotazníky byly mezi respondenty distribuovány v tištěné podobě nebo zaslány elektronickou poštou. Celkem bylo odesláno 73 dotazníků. Výsledným počtem dle navrácených dotazníků je 54 respondentů. Návratnost odpovídá 74 %. Hlavním úskalím při zajištění návratnosti dotazníků bylo dle provedeného zjištění nezájem, neochota, přesycenost dotazníky a průzkumy nebo pracovní vytíženost oslovených.

Dotazník je rozdělen do 3 částí dle zaměření dotazníkových položek:

- první část je věnována zjištění základních informací o respondentovi (věk, pohlaví, vzdělání)
- další část otázek je zaměřena na specifikaci osoby sluchově postižené, se kterou je respondent v kontaktu

- třetí část je nejrozsáhlejší, zjišťuje přehled a využití vzdělávací aktivit, evaluaci absolvovaných vzdělávacích aktivit souvisejících s komunikací sluchově postižených.

3 Historie komunikace neslyšících

3.1 Historie znakových jazyků

Sluchově postižení jedinci zastávali v minulosti velmi nízké postavení ve společnosti a jako osobám s defektem jim byla věnována charitativní péče než samotné a systematické vzdělávání. Podle Skákalové (2011, s. 62) byl příčinou výrok Aristotela, že neslyšící nejsou schopni od narození myšlení a z tohoto důvodu je společnost považovala za nevzdělavatelné.

„Od 16. století, a vlastně až do současnosti, je výchovně-vzdělávací péče o sluchově postižené charakterizována neustálým hledáním nejefektivnější metody,“ (Souralová, Langer, 2006, s. 186).

Určit zcela přesný vznik znakových jazyků není možné a existují různé odhady. Stejně tak jako datování nelze přesně určit způsob jeho vzniku. Macurová (2008, s. 15) uvádí, že prvotní zmínky o komunikaci neslyšících je možné zaznamenat v různých dokumentech již před cca 2000 lety např. ve starých židovských zákonech. Až druhá polovina 20. století byla v rozvoji znakových jazyk zásadní. V roce 1960 zveřejnil americký jazykovědec William Stokoe první lingvistickou studii o americkém znakovém jazyce. Tato jeho práce nesla název *„Sign Language Structure“*. V tomto období se postupně společnosti odklání od pohledu na osoby se sluchovým postižením jako na handicapové nebo s defektem a také rozdíly neslyšících oproti slyšícím již nejsou nazývány deviacemi, ale přirozenými kulturními rozdíly (Macurová, 2008, s. 15-16).

William Stokoe (1993) se tedy domnívá, že znakové jazyky se začaly vyvíjet v době, kdy nastala možnost vytvářet komunity neslyšících. K tomu došlo v 18. a 19. století, kdy se začaly vytvářet instituce pro neslyšící, především školy. Jednotlivé znakové jazyky se vyvíjely postupně, v každé zemi zcela samostatně a vycházely z potřeb konkrétní společenské skupiny neslyšících. Mezi některými znakovými jazyky můžeme najít také podobnost nebo souvislosti, které vychází především z kulturního kontaktu napříč společnostmi.

Znakové jazyky se po USA dále začaly rozvíjet i v Evropě a to především v zemích, kde majoritní společnost respektuje minoritu. Jednalo se např. o Skandinávii, kde pozitivně přistupovali ke studii cizích jazyků (Macurová 2008, s. 23) a později

postupoval rozvoj znakových jazyků do dalších zemí jako je Anglie, Německo, Francie, a jiné.

3.2 Historie českého znakového jazyka

Zrod českého znakového jazyka, který je datován téměř totožně s vývojem dalších znakových jazyků, je také provázán se vznikem vzdělávacích institucí. Zde se setkávali a sdružovali neslyšící a také díky těmto institucím došlo k formování českého znakového jazyka jako národního jazyka neslyšících.

V roce 1786 byl v Čechách založen Ústav pro hluchoněmé v Praze, ve kterém se vyučoval znakový jazyk pod vlivem Frostovy metody¹ a ve kterém se mohli vybraní nadaní žáci věnovat a učit se artikulaci (Hrubý, 1997). Znakový jazyk byl v následujícím období však stále více potlačován a jeho využívání a učení v ústavu bylo v roce 1932 zcela zakázáno (Hrubý, 1997).

Kromě Ústavu pro hluchoněmé v Praze následně vznikaly i další, například instituce a ústavy pro neslyšící v Českých Budějovicích, Litoměřicích, Hradci Králové, Brně či Ivančicích (Poul, 1987). Jednalo se především o instituce zaměřeny na základní vzdělání, později se k základním školám přidalo také několik mateřských škol a škol vyššího vzdělání. Školy s vyšším vzděláním se zaměřovali ve většině případů na učební obory, kterých bylo z počátku na výběr velmi mnoho. Jejich počet se poté neustále snižoval až do roku 1948, kdy byly poté uvedené školy zestátněny (Hrubý, 1997).

Vyjma vzdělávacích institucí a škol byli založeny i různé jiné druhy spolků, jejichž společným cílem bylo přijetí neslyšících danou společností a také zkvalitnit péči o jejich zájmy. Jednalo se například o Spolek pro péči o hluchoněmé, který vznikl v roce 1915 jako první, který stál u počátku rozvoje jednoho z českých ústavů a podílel se na časopisu pro neslyšící. Naproti tomu se však mnozí jeho členové stavěli proti užití znakového jazyka, což z dnešního hlediska vnímáme jako vliv negativní (Výmola, 1925; Hrubý, 1997).

¹ Frostova metoda tzv. pražská syntetická metoda – pojmenována podle Václava Frosta, ředitele ústavu pro hluchoněmé v Praze, který zavedl vyučování orální řeči ve zvláštních hodinách. Vyučované předměty či náboženství vyučoval posunkovým - znakovým jazykem. Z důvodu nevyhovujících časových podmínek se tato metoda v pražském ústavu vyučovala jen po dobu čtyř až pěti let. Frostova metoda se v tomto ústavu vyučovala do roku 1832.

Do roku 1948 vzniklo mnoho dalších spolků, institucí a skupin, která však následně nemohly fungovat a tak na poměrně dlouhou dobu upadl zájem o neslyšící i jejich jazyk. Výrazné zlepšení přišlo až po roce 1990, kdy byla založena celá řada sdružení zaměřujících se na neslyšící, jejich vzdělání, volnočasové aktivity, kulturu, sport i specifické služby, jako je tlumočení (Hrubý, 1998). Teprve v roce 1988 byl publikován první Slovník českého znakového jazyka (Hrubý, 1998).

K zásadním změnám došlo po roce 1990 z důvodu ustanovení nového zákona, který uznává právo neslyšících na vzdělání s použitím znakové řeči a poté díky rozvoji speciální pedagogiky a zaměření na specifické potřeby žáků (Krahulcová, 2003). V současné době jsou neslyšícím, vesměs teoreticky, otevřeny školy všech stupňů vzdělání.

Od roku 2000 se na výzkumu českého znakového jazyka podílí také Česká komora tlumočnicků znakového jazyka v Praze. Tato instituce byla založena za účelem zkvalitnění tlumočnických služeb a soustavně se věnuje zprostředkovávání různých kulturních akcí i poskytování příležitostí k dalšímu vzdělávání tlumočnicků (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2018). Kromě pořádání specializovaných seminářů pro profesionály organizuje také přednášky přístupné veřejnosti, jak slyšící tak i neslyšící. V rámci jednoho ze svých mnoha projektů vydává odborné publikace o znakovém jazyce i o ostatních možnostech a oblastech života neslyšících (Okrouhlíková, 2008).

4 Legislativa v komunikaci neslyšících

Přestože se znakový jazyk v České republice rozvíjel od 18. století, bylo jeho používání na školách v České republice od roku 1923 téměř do roku 1989 zakázáno (Skákalová, 2011 s. 63).

Dne 3. května 1990 bylo do školského zákona č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol, doplněno ustanovení, podle něhož se *„neslyšícím a nevidomým zajišťuje právo na vzdělávání v jejich jazyce s použitím znakové řeči nebo Braillova písma“*.

I přes nesouhlas a odpor pracovníků Ministerstva práce a sociálních věcí a zastánců oralismu (Hrubý, 1999, s. 329-339) byl díky iniciativě a organizace neslyšících v roce 1998 přijat samostatný zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči. Tímto zákonem došlo k rozšíření a zpřesnění práv neslyšících na používání vlastního jazyka.

Prvotní definice neslyšících, informace o vymezení obecných a základních pojmů v komunikaci neslyšících, ale především také uznání českého znakového jazyka a práva na jeho užití ve výchově a vzdělávání byly zohledněny v zákoně č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (Kosinová, 2008). V tomto zákoně č. 155/1998 Sb., se uvádí: *„Neslyšící a hluchoslepe osoby mají právo na výuku komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, kterou upravuje jiný právní předpis.“*

Poslední úprava daného zákona byla provedena v platném znění dne 20. října 2008 s účinností dnem vyhlášení, s výjimkou § 8 až 12, které nabily účinnosti dnem 1. ledna 1999. V této úpravě zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je opět zakotvena definice neslyšící osoby a jsou zde specifikována a zakotvena práva neslyšících na využívání prostředků komunikace a také nároky a právo na tlumočnické služby v různých životních situacích. Úprava se dále zabývá různými formami komunikace neslyšících a podrobně definuje rozdílnost mezi českým znakovým jazykem a jinými komunikačními systémy jako jsou znakovaná čeština, prstová abeceda a jiné. Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob se zaobírá nejen komunikačními systémy neslyšících, ale také hluchoslepých osob.

Podle úvodního ustanovení uvedeného zákona (§ 1) mají neslyšící a hluchoslepe osoby *„právo svobodně si zvolit z komunikačních systémů uvedených v tomto zákoně“*

ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měly možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.“

Český znakový jazyk je zákonem definován jako „*přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické*“ (§ 4). Všechny ostatní komunikační systémy, včetně znakované češtiny, vycházejí z českého jazyka. Patří mezi ně kromě znakované češtiny také prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma, která je založena na vnímání mluvené řeči pomocí ohmatávání vibrační hlasivek, pohybů dolní čelisti, rtů a tváří mluvčího (§ 6).

Zákon zajistil také ukotvení (§ 7, s odkazem na zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání; školský zákon) práva neslyšících a hluchoslepých osob na: „*a) používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, b) vzdělávání s využitím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, c) výuku komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.*“ Dále také „*právo na tlumočnické služby zajišťující tlumočení v jimi zvoleném komunikačním systému*“ uvedeném v zákoně „*při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb*“ (§ 8). „*Neslyšícím a hluchoslepým osobám, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby při soudním řízení poskytovány bezplatně... Neslyšícím a hluchoslepým žákům středních škol a neslyšícím a hluchoslepým studentům vyšších odborných škol a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem*“ (§ 8).

„Rodiče, u jejichž dítěte byla diagnostikována praktická nebo úplná hluchota nebo hluchoslepota, mají právo na bezplatnou výuku v kursech komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob“ (§ 9).

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), byl ve stejném období s dalšími prvními předpisy také pozměněn. Mimo obecných cílů vzdělávání, charakteristiky a popisu vzdělávacích programů a vzdělávací soustavy se zaměřuje v § 16 na podporu vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. V odstavcích daného § 16 je zohledněna podpora na vytvoření vhodných podmínek, obsahu vzdělávání a také jeho formy směrem ke vzdělávacím potřebám, *„Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Dětem, žákům a studentům neslyšícím a hluchoslepým se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob podle jiného právního předpisu...Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání.“* (§ 16).

Důležitým zmíněním je také bezplatné užívání kompenzačních pomůcek a speciálních didaktických pomůcek a využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob popř. náhradních komunikačních systémů (zákon č. 561/2004; školský zákon, 2004).

Okrajově je vhodné zmínit také vyhlášku č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ze dne 21. 1. 2016. Tato vyhláška upravuje pravidla a postupy individuálního vzdělávacího plánu žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, asistenta pedagoga, poskytování podpůrných opatření žáku používajícímu jiný komunikační systém než mluvenou řeč, tlumočnicka českého znakového jazyka či přepisovatele pro neslyšící.

O prosazení, naplňování a dodržování práv neslyšících usilují i další organizace neslyšících v dalších oblastech. Jednou z těchto organizací, která zásadně zasáhla do prosazování práv neslyšících je asociace ASNEP.

Asociace ASNEP, z. s. byla založena v roce 1992 jako servisní organizace zastřešující subjekty pracující ve prospěch sluchově postižených občanů ČR nebo jejich rodičů (Asociace ASNEP, 2017). Tato asociace se zabývala prosazením titulkováním televizních pořadů a podílela se na prosazení předpisu, na základě kterého má česká veřejnoprávní televize povinnost opatřit skrytými nebo otevřenými titulky, případně simultánním tlumočením do znakového jazyka, nejméně 70 % vysílaných pořadů. Pro soukromé televizní stanice platí povinné 15% minimum titulkovaných nebo tlumočených pořadů. Pro srovnání, britská BBC tituluje 100 % pořadů (Cerniňáková, E., Houšková, Z., Skolková, L., 2009).

Další činností asociace ASNEP je tlumočení pro neslyšící a hluchoslepé s ohledem na legislativu, Českou televizi, kvalitu tlumočnické praxe apod. Podílela se o prosazení například tlumočení televizních zpráv nebo pohádek do českého znakového jazyka. Zprávy ve znakovém jazyce byly prosazeny do vysílání ČT2 v roce 2000 a jejich nové verze Zprávy v Českém znakovém jazyce, které jsou vysílány od 1. 4. 2008 (Asociace ASNEP, 2017).

Aktuálně se asociace ASNEP zabývá neméně důležitými tématy a aktivně spolupracuje s dalšími institucemi, jimiž je např. Parlament ČR, jednotlivými ministerstvy či provozovateli MHD. Mezi další cíle patří aktivní boj proti bariérám v hromadných dopravních prostředcích a budov používaných veřejností, připomínkování právních předpisů, které mohou vést ke zlepšení života osob se sluchovým postižením nebo kontrola kvality skrytých titulků, komunikace s provozovateli televizních stanic na území ČR (Asociace ASNEP, 2017).

5 Komunikace neslyšících a její prostředky

Cílem této kapitoly je vysvětlit samotný způsob komunikace občanů se sluchovým postižením a také obeznámit s jednotlivými komunikačními prostředky, které jsou nejdůležitější částí v komunikaci osob se sluchovým postižením, bez kterého by nebylo možné se s touto skupinou lidí dorozumět.

Pod pojmem komunikace si můžeme představit chování, při kterém dochází k přijímání, sdílení a odesílání konkrétní potřebné informace. Pro lidskou populaci je komunikace vrozenou potřebou každého jedince. Dle Maslowovy pyramidy potřeb je možné tento typ sociální interakce zařadit do tzv. Potřeby bezpečí a jistoty (Vágnerová, 2004). Tyto potřeby však mohou být u osob se sluchovým postižením neuspokojeny nebo naplněny jen částečně.

5.1 Komunikační systémy

Podle B. Krahulcové (2002, s. 15) se v průběhu rozvoje péče o osoby se sluchovým postižením postupně vyvinulo několik komunikačních systémů například v rámci vzdělávání. Hlavní důvodem, proč jich vzniklo více, je výskyt mnoha odlišností v potřebách těchto osob. Nejvýrazněji se prosazovaly tyto komunikační systémy:

1. systém orální komunikace
2. systém simultánní komunikace
3. systém totální komunikace
4. systém bilingvální komunikace

„Neexistuje jediná nebo nejlepší metoda, cesta, způsob, komunikační strategie nebo vzdělávací program, ale široké spektrum možností k překonání komunikační bariéry na podkladě individuálních schopností sluchově postižených. Největším omylem historie speciálně pedagogické péče o sluchově postižení byla jednostrannost a hledání jediného a nejlepšího edukačního a rehabilitačního programu. Budoucnost je pouze otevřený systém diferencovaných edukačních a rehabilitačních programů pro sluchově postižené.“ (Krahulcová, 2002, s. 14).

5.1.1 Orální komunikace

„Cílem orální komunikace je osvojení mluvené, hláskové řeči“ (Šándorová, Pokorný 2013, s. 69). Základním prostředkem komunikace je mluvená forma jazyka. U osob se sluchovým postižením především dětí umožňují logopedické metody tvorbu orální řeči bez ohledu na velikost sluchové ztráty (Skákalová, 2011, s. 51).

Odezírání je závislé na znalosti mluveného jazyka a jeho úspěšnost se stává velmi proměnlivou a ovlivňuje ji do značné míry mnoho faktorů. Mezi tyto činitele patří kvalita prostředí např. osvětlení, prostorové uspořádání, vnější okolnosti, podmínky ze strany slyšícího tj. mluvící osoby např. rychlost a plynulost mluvy, mimika, podmínky na straně odezírající osoby např. zkušenosti, schopnost odezírat, únava (Strnadová 1998, s. 20-21).

Do systému orální komunikace můžeme zařadit orální systémy s vizuálně-motorickými doplňky, kterými jsou prstová abeceda, pomocné artikulační znaky, psaná podoba jazyka doplňovaná řečí (Šándorová, Pokorný 2013, s. 69).

5.1.2 Simultánní komunikace

Podle B. Krauhulcové (2003, s. 32-33) lze simultánní komunikací rozumět systém předávání informace, při které je dominantní mluvený jazyk simultánně podporován komunikačními prostředky zaměřující se na vizualizaci a gramatické zpřesňování výpovědi. Do forem simultánní komunikace můžeme zahrnout český znakový jazyk, prstovou abecedu, psanou podobu jazyka, mimiku nebo také pantomimu.

5.1.3 Totální komunikace

Totální komunikace je považována za způsob, kdy se neslyšící dorozumívají předáváním informací mluvenou řečí, posunky, znaky, prstovou abecedou, psáním a mimikou. Pokud sluchově postižený chce přijmout předávanou informaci, musí využívat sluchové vnímání, posunky, prstovou abecedu, mimiku a čtení (Janotová, Svobodová, 1998, s. 25).

Ve vzdělávání osob se sluchovým postižením není však totální komunikace samostatnou komunikační a didaktickou metodou, nicméně ji lze využít na všech stupních vzdělávání osob se sluchovým postižením pro dlouhodobé upevňování

znalostí, dovedností, informací a také k samotné integraci neslyšících (Krahulcová, 2003, s. 37).

5.1.4 **Bilingvní komunikace**

Bilingvismus znamená dvojjazyčnost, tedy ovládnutí dvou jazyků najednou. V oblasti vzdělávání neslyšících je využíván znakový jazyk i mluvený národní jazyk většinové společnosti. Oba tyto jazyky jsou od sebe jasně odděleny (Skákalová 2014, s. 50). V komunikaci sluchově postižených spočívá bilingvní komunikace v předávání informací mezi sluchově postiženým a slyšícím. Tato komunikace je tvořena znakovým jazykem neslyšících a národním jazykem, které však nejsou překládány simultánně (Krahulcová, 2003, s. 41).

5.2 **Jazykové poměry a situace v České republice**

V dalších kapitolách budou podrobněji vysvětleny komunikační prostředky, které se v komunikaci se sluchově postiženými využívají. Jedná se především o faktické rozdíly mezi znakovou češtinou, znakovým jazykem či znakovou řečí, neb většina populace v České republice nezná rozdíly mezi těmito druhy komunikace, pokud pro ni někteří pojem či pojmenování vůbec znají.

5.2.1 **Znaková řeč**

Pojem znaková řeč používaná ve spojitosti s komunikací neslyšících v České republice je velmi používaný termín u široké laické veřejnosti. Následně byl také tento termín hojně využíván i v české legislativě. V zákonu o komunikaci neslyšících č. 155/1998 Sb. byl tímto termínem znaková řeč označovány vizuálně-motorické symbolické komunikační systémy, a to zejména českého znakového jazyka a znakového českého jazyka (Krahulcová, 2003).

Nicméně v oblasti legislativy byl tento termín znaková řeč v zákoně č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob upraven a v novele tohoto zákona, která byla přejmenována na zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, se tento termín již nepoužívá. V dané novele se pracuje s různými formami s jasnými definicemi a hranicemi mezi českým znakovým jazykem a znakovou češtinou.

5.2.2 Znakovaný český jazyk

Pod tímto názvem, stejně tak jako laická veřejnost si představíme spojení znak a znakování s češtinou. Znakovaný český jazyk je umělý jazykový systém, který má usnadnit komunikaci a dorozumívání mezi slyšícími a neslyšícími (Krahulcová, 2003).

Znaková čeština se skládá z vizualizace a gramatických prostředků českého mluveného jazyka s využitím znaků českého znakového jazyka. Můžeme tedy říci, že znakovaná čeština kopíruje gramatiku a slovosled věty v českém jazyce, kde jsou jednotlivá slova hlasitě nebo bezhlasně artikulována (Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, 2017). Tento způsob komunikace je nejčastěji využíván při komunikaci slyšících s neslyšícími v případě neznalosti jiných komunikačních systémů.

5.2.3 Český znakový jazyk

Český znakový jazyk je základní komunikační systém neslyšících osob v České republice, které jej považují za hlavní formu své komunikace. Jedná se o přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní částí trupu. Český znakový jazyk má základní atributy tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické (Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, 2017).

Znakový jazyk spočívá v omezení prostoru při reprodukci, což znamená, že se při komunikaci využívá pouze tzv. „znakovací prostor“. Tento termín představuje komunikaci v prostoru ohraničeném temenem hlavy, upaženými lokty a linií boků (Bímová, 2005, st. 15).

Tento druh komunikace využívají ze skupiny neslyšících nejčastěji osoby prelingválně neslyšící osoby tj. osoby, které přišly o sluch ještě před vývojem řeči. Pro tyto uvedené je český znakový jazyk přirozený a umožňuje jim snadnější vyjadřování a komunikaci s ostatními.

5.2.4 Prstová abeceda

Pojmem prstová abeceda je možné pojmenovat sestavu znaků, které se znázorňují pomocí prstů jedné ruky tzv. jednoruční prstová abeceda nebo za využití prstů obou rukou tzv. obouruční prstová abeceda. Pomocí formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaní se v dané formě využívá zobrazení jednotlivých písmen české abecedy. Neslyšící prstovou abecedu nejčastěji používají při hláskování jmen, cizích či odborných termínů tj. znaků, které nemají svůj hlavní znak ustálený v českém znakovém jazyce (Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, 2017). V komunikaci se slyšícími má však prstová abeceda své nezastupitelné místo, neb v případě neznalosti českého znakového jazyka, je jedním z nejpoužívanějších prostředkem systému komunikace s neslyšícími. Prstová abeceda má však i své nevýhody. Hláskování jednotlivých písmen abecedy spojených do slov a následně do vět, je ve využití v běžném životě velmi zdlouhavé.

5.2.5 Odezírání

„Slyšení očima je velmi delikátní umění, jímž může bystré a pozorné oko podle pohybu rtů slyšet i to, co mluví kterákoliv osoba“ (Hrubý, J., 1998).

Neslyšící, kteří ovládají český jazyk, používají jako prostředek pro komunikaci s okolím odezírání. Odezírání je umožněno a usnadněno díky zřetelné artikulaci jednotlivých českých slabik a slov ústy (Zákon č.155/1998 Sb., o znakové řeči, 2017). Odezírání můžeme zařadit k nejčastěji používaným komunikačním prostředkům při komunikaci se slyšícími. Pod daným pojmem si lze představit hádání mluvené řeči v rychlém tempu, které vede neslyšícího k postřehnutí jednotlivých slov a k porozumění či pochopení celé věty a především jejího smyslu.

Přestože neslyšící dokáže poměrně dobře odezírat, je někdy složité odhadnutí celých slov, neb samotné hlásky jsou si velmi podobné a odezírajícího je může chybně rozklíčovat. To je také důvodem, proč není pouze odezírání nejvhodnější druhem komunikace a není možné se na něho plně spoléhat. Samotné odezírání je velmi náročný proces než poslouchání a pro potřebnou soustředěnost při dlouhodobém využívání také únavné (Hudáková, 2005, st. 42). V takovém případě je pro osobu neslyšící vhodné využívat a kombinovat několik druhů prostředků komunikace.

5.3 Přístupy v komunikaci ke sluchově postiženým

Cílem této kapitoly je podat informaci kdy a za jakých podmínek je možná komunikace s neslyšícími občany a jaká pravidla a zásady je potřeba dodržovat. Tato pravidla by měla být, při komunikaci se sluchově postiženým, respektována a slyšící osoba by se jimi měla řídit a nejčastějších chyb se vyvarovat. Lze také říci, že jsou pomůckou či vodítkem, neboť velké množství slyšících osob, jsou často při případné komunikaci nebo setkání s neslyšícím, ve velkých rozpacích.

Slyšící si při setkání se sluchově postiženým nemusí být na první dojem jistý, zda je tato osoba neslyšící či nedoslýchavá, neb tento handicap někteří přiznají, ale někteří jej však mohou skrývat (Skákalová, 2011, st. 53).

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob v §2 uvádí: *„Neslyšící a hluchoslepé osoby mají právo svobodně si zvolit z komunikačních systémů uvedených v tomto zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měly možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.“*

Pro účely tohoto zákona se rozumí komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka. Mezi ty patří znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma (Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, 2017).

5.3.1 Pravidla a zásady komunikace

Osoby se sluchovým postižením se velmi odlišují způsobem komunikace a můžeme je rozdělit do několika skupin. Každé skupina osob se sluchovým postižením má jiná specifika komunikace. Velmi záleží na druhu a hloubce sluchové vady a je důležitým faktorem v jakém věku ke sluchovému postižení došlo.

Napříč všemi skupinami osob se sluchovým postižením je obecně nutné dodržovat zásady komunikace s těmito osobami. Přínosné je se na danou komunikaci řádně připravit je-li to možné (Skákalová, 2011, s. 56).

Podle Věry Strnadové (Ruce, 2007) se shrnují zásady komunikace s osobou se sluchovým postižením do deseti bodů:

1. Navázání očního kontaktu, který udržujeme po celou dobu rozhovoru.
2. S osobou se sluchovým postižením se domluvíme na způsobu komunikace.
3. Odezírající osobě nejdříve sdělíme téma, od kterého se neodchylujeme bez předchozího upozornění, odezírání je vysilující proces po fyzické i psychické stránce a jeho přesnost je ovlivněna mnoha faktory.
4. Na nedoslýchavého klienta nezvedáme hlas a nekřičíme.
5. Přejde-li osoba se sluchovým postižením v doprovodu tlumočnicka, tak vždy oslovujeme osobu se sluchovým postižením, ne tlumočnicka.
6. Při komunikaci nejdříve osobě se sluchovým postižením vysvětlíme, jakou spolupráci od něj budeme vyžadovat.
7. Důležité informace opakujeme a můžeme zaznamenávat i písemné formě.
8. Během komunikace vyzýváme osobu se sluchovým postižením, aby svými slovy řekla, co nám rozuměla.
9. Při neúspěšné komunikaci je nutno pamatovat, že se jedná o důsledek sluchového postižení.
10. Komunikační preference každé osoby jsou jiné, a proto je nutné se vzdělávat nad rámec těchto zásad.

Nicméně je v některých případech velmi těžké odhadnout, jaký stupeň sluchového postižení daná osoba, se kterou komunikujeme, má a to i u osob sluchově postižených používající ke kompenzaci sluchu naslouchadlo, které však není vidět.

Komunikace s neslyšící osobou za přítomnosti tlumočnicka má také svá specifika. Tyto pravidla obsahuje Desatero pro komunikaci s neslyšícím člověkem za přítomnosti tlumočnicka (Ruce, 2017).

1. Neslyšící člověk má při komunikaci se slyšícími úředníky či zdravotníky právo na tlumočnicka, pokud o to požádá.
2. Neslyšící člověk má právo vybrat si tlumočnicka, kterému dobře rozumí a kterému důvěřuje.

3. Tlumočení může probíhat formou znakového jazyka, znakované, mluvené či psané češtiny dle komunikační preference neslyšícího člověka.
4. Rozhovor vedeme přímo s neslyšícím člověkem a udržujeme zrakový kontakt s ním, nikoliv s tlumočnickem. Neslyšící člověk ovšem musí sledovat tlumočení informací. Stojíme či sedíme tak, abychom za zády neměli zdroj světla.
5. Nemluvíme s tlumočnickem s tím, že ten to později neslyšícímu pacientovi vysvětlí. Hovor je veden s neslyšícím člověkem, a ten má právo na informace v plné kvalitě a v reálném čase, aby se mohl průběžně ptát na to, co ho zajímá.
6. Tlumočnick musí být vždy vedle slyšící osoby, jejíž řeč tlumočí. Neslyšící člověk potřebuje vidět jak na tlumočnicka, tak i na hovořící osobu.
7. Během hovoru neodbíháme. Vzdálíme-li se od tlumočnicka, neslyšící člověk se obrací za námi a uniká mu tak část tlumočených informací.
8. Mluvíme svým obvyklým tempem. Tlumočnick nás sám upozorní, bude-li třeba řeč zpomalit. Máme však na paměti, že při tlumočení vždy dochází k časovému skluzu. Tlumočnick musí mít čas přijmout informaci, zpracovat ji a zprostředkovat.
9. Na konci hovoru se neslyšícího člověka zeptáme, zda ještě něco potřebuje upřesnit.
10. I když se s neslyšícím člověkem dorozumíváme prostřednictvím tlumočnicka, dejme mu s sebou také písemné sdělení o jeho zdravotním stavu a o důležitém doporučení.

5.3.2 Podmínky komunikace

Strnadová se ve své publikaci (1998, s. 157) zmiňuje: "*S neslyšícím člověkem se můžeme dorozumět jen tehdy, když na nás dobře vidí. Nejdříve jej však musíme upozornit, že se chystáme hovořit, aby se na nás mohl včas podívat. Musíme navázat a udržovat zrakový kontakt.*" K tomu je zapotřebí dodržet určité podmínky, které vedou k úspěšnosti odezírání a porozumění neslyšících. Závisí také na vzdálenosti při odezírání či neverbální komunikaci a mimice a také na znalosti způsobu mluvy dané osoby.

Podmínky vhodné pro komunikaci osob se sluchovým postižením podle Tarcsiové (2005) patří především podmínky prostředí, osvětlení, vzdálenost, akustické podmínky prostředí či volba komunikačního systému. Dodržení některých z těchto podmínek je snadné splnit a vyhovět tak potřebám vhodně zvolené komunikace. Jedná se například o úpravu prostředí a komunikační situace tzv. vnější podmínky. Většina podmínek však z krátkodobého hlediska není snadno dosažitelná tzv. vnitřní podmínky, které jsou z daného hlediska nezaměnitelné.

Vhodná a efektivní komunikace osob se sluchovým postižením je především závislá na zrakovém kontaktu. Závisí tedy na míře a charakteru osvětlení. Intenzita osvětlení nemá být příliš vysoká, neměla by oslňovat. Rovněž je při dodržení zásad komunikace důležitým faktorem optimální směr osvětlení. V takové případě by zdroj světla nikdy neměl oslňovat komunikující osoby.

Nutnost osob se sluchovým postižením využít při komunikaci zrak je další podmínkou při dodržení optimální konverzační vzdálenosti. Některé vizuální informace příjemce nemá možnost díky snižující rozlišovací schopnosti oka a vzrůstající vzdálenosti správně zaznamenat a analyzovat. Pro osoby se sluchovým postižením je správná konverzační vzdálenost velmi důležitá a to především při odezírání či při využití a vnímání vizuálně-motorických komunikačních systémů. Pro osoby se sluchovým postižením, které pro komunikaci primárně používají sluch, jsou však velmi důležité akustické vlastnosti prostředí. Jsou to lidé nedoslýchaví nebo osoby používající technické kompenzační pomůcky jako je například kochleární implantát. Pro tyto osoby může být srozumitelnost a přesnost předávané informace snížena nebo dokonce narušena. Jedná se například o šum prostředí nebo také ozvěnu, které jsou hlučnější než lidský hlas. Stejně tak i dozvuk způsobený v uzavřených místnostech může být pro příjemce využívající sluchový analyzátor či jinou kompenzační pomůcku velmi nepříjemným. Při tzv. promíchání informací, které k posluchači dorazí s časovým odstupem, má za následek snížení srozumitelnosti předávané informace (Tarcsiová, 2008).

Vhodné je zmínit i další drobné překážky v komunikaci, které však mohou znepríjemnit a znesnadnit pochopení předávané informace sluchově postiženým. Mezi tyto překážky lze zařadit plná ústa (žvýkačka, cigareta), chybná výslovnost z důvodu vady řeči (kockavost, ráčkování), špatného chrupu či výslovnosti cizince,

knír nebo vousy zakrývající ústa mluvící osoby, hovor s dlaní před ústy nebo zakrývající ústa a také gestikulace rukou před ústy mluvící osoby.

6 Řízené rozhovory s odborníky a rodiči

6.1 Řízený rozhovor se speciálním pedagogem

6.1.1 Bc. Jitka Králová, MBA, speciální pedagog

Na Střední škole, základní škole a mateřské škole pro sluchově postižené sídlící v Holečkově ul. v Praze vyučují nejen slyšící pedagogové, ale pracují zde i na internátě patřící ke škole, pedagogové a asistenti neslyšící. S otázkami týkající se vzdělávání při komunikaci a sdílení života s lidmi se sluchovým postižením jsem oslovila paní Bc. Jitku Královou, MBA, která zastává na této škole několik funkcí. Mimo statutárního zástupce vykonává funkci zástupce ředitele pro výchovu a vzdělávání, zástupce ředitele pro SŠ a také zde na pozici speciálního pedagoga vyučuje několik předmětů.

Jak dlouho pracujete se sluchově postiženými?

Ve školství zaměřené na sluchově postižené pracuji už více než 33 let.

Jaké vzdělání musí mít pedagogové na této škole?

Požadujeme u všech pedagogů obor Speciální pedagogika. Dále vyžadujeme i znalost českého znakového jazyka s certifikátem akreditovaným MŠMT. Znakový jazyk musí ovládat i učitelé odborného výcviku a vychovatelé našeho internátu. Znalost komunikace a přístupu ke sluchově postiženým je velmi důležitá. Jsme fakultní škola a spolupracujeme s Pedagogickou fakultou UK, kde si naši pedagogové mohou doplnit odborné vzdělání potřebné pro výkon profese.

Nabízí vaše škola nějaké vzdělávací aktivity pro rodinné příslušníky především z řad slyšících?

V rámci našeho speciálně pedagogického centra přímo tady v budově v Holečkově ulici nabízíme pro slyšící rodiče možnost navštěvovat kurzy českého znakového jazyka, které jsou zdarma.

Mohou tyto kurzy navštěvovat i jiný příbuzní či veřejnost?

Kurzy jsou učený pro rodinné příslušníky, nicméně je navštěvují pouze rodiče. Skupiny jsou přibližně ve skupinách max. 2-3 účastníků. Někteří rodiče nemají zájem naučit a komunikovat znakovým jazykem. Velká část dětí navštěvující naši školu, ať

už MŠ či SŠ, je z různých částí Čech a Moravy a jsou ubytované na našem internátě. Do svých rodin pak odjíždí na víkend. Ze svých zkušeností mohu říci, že sourozenci se vzájemné komunikaci učí spíše během hry s daným dítětem se sluchovou vadou. Najdou si mezi sebou své komunikační techniky a gesta. Rodiče sluchově postižených žáků naší školy bychom mohli rozdělit do dvou skupin, na ty, co se snaží a chtějí a ty, co zájem nemají. Na internátě se nachází i tříleté děti navštěvující naši MŠ. Jejich rodiče si i přes nízký věk dítěte a odloučení od rodiny, uvědomují obtížnost zapojení se do normálního života, osamostatnění a potřebnost vzdělání. V takových případech jsou rodiče velmi nakloněni ke spolupráci a znakový český znakový jazyk se učí oba rodiče. Doma spolu s dítětem komunikují a děti se do rodin rády vrací. Máme zde i děti, které na víkend za svými rodiči nejezdí, protože s nimi doma nikdo nekomunikuje, rodiče jim nerozumí a znakový jazyk se učit nechtějí. Samozřejmě je zde důležitým faktorem rodinné zázemí. I přes naši snahu je obtížné přesvědčit tyto rodiče, ze sociálně znevýhodněných skupin s vlastním přístupem fungování ve společnosti, o potřebě vzdělání a rozšíření komunikačních dovedností jejich dítě.

Využíváte v rámci své pedagogické činnosti tlumočnicka znakového jazyka?

Ano, využíváme a často. Především u odborných předmětů nebo při výuce např. zeměpisu, kde je hodně názvů a některé z nich nemají ani vlastní znak. Ve třídě máme děti s různými sluchovými vadami, ale i s jiným postižením. I při počtu 6 žáků ve třídě je bez tlumočnicka taková výuka velmi obtížná.

Jaký druh postižení kombinovaného se sluchovou vadou převládá u žáků a studentů na vaší škole? Zrakové či mentální postižení?

Nejčastěji je to mentální postižení a také autismus. Potom ještě zrakové. S kombinovaným postižením umíme pracovat a využíváme při výuce velké množství speciálních didaktických pomůcek. V ojedinělých případech musíme žáka ze školy vyloučit. Jedná se především o děti s autismem, kdy je žák agresivní vůči svým spolužákům či pedagogům a fyzicky je napadne. V poslední době se zvyšuje i počet dětí navíc ze sociálně znevýhodněného prostředí. Často se setkáváme se situací, kdy po ukončení povinné školení docházky, se žák vrací zpět do místa bydliště k rodičům. V tomto zázemí však nemá podporu ze strany rodiny v rámci potřeb komunikačního systému sluchově postiženého dítěte a není zde zachován ani vzor pracovní morálky. Rodiče ve většině případů pobírají sociální dávky. Stejný „vzor“ přebírá i daný žák

či student i přesto, že je nadaný, chytrý i na cvičném pracovišti si jeho práci chválí. Dochází tedy i k ukončení střední školy během studia bez úspěšného zakončení a to i přes naše úsilí, komunikaci a přemlouvání rodičů.

Podle Vašich zkušeností se asi neliší některé situace, které škola musí řešit v případě srovnání slyšící žáci a žáci se sluchovou vadou. Je tomu opravdu tak?

Ano, některé situace jsou totožné pro obě skupiny dětí, ať už se jedná o zájem rodičů, pubertu a dospívání studentů spojené s kázeňskými přestupky či sníženou známkou z chování. Díky kochleárnímu implantátu a vzájemné spolupráci žáka a odborníka, ať už speciálního pedagoga či logopeda, na zlepšení a na rozvoji komunikace, je u mnoho dětí možnost kvalitního vzdělání dosažitelná.

Pořádá vaše škola nějaké kulturní či vzdělávací akce pro veřejnost?

Pro veřejnost nepořádáme žádné akce. Občas jen Den otevřených dveří nebo před 2 lety oslavu při příležitosti 230. let založení první školy pro sluchově postižené v Čechách. Pro rodiče našich žáků a studentů organizujeme klasické besídky nebo pořádáme plesy absolventů naší školy. Pokud však rodiče zvažují v naší škole umístit své dítě, rádi je individuálně provedeme školou, ukážeme jim možnosti vzdělávání za využití moderních postupů a pomůcek. Na naší SŠ nabízíme 16 učebních oborů. Jiné střední školy pro sluchově postižené v Praze např. v Ječné ul. nebo v Radlicích nabízí na výběr gymnázium nebo jen 1 až 2 učební obory.

6.1.2 Ing. Lenka R., lektorka ČZJ, Praha

S několika otázkami, zaměřenými na vzdělávání týkající se osob se sluchovou vadou, jsem se obrátila také na Ing. Lenku R. Lence je 34let a je od narození, tedy prelingválně neslyšící. Aktuálně je mimo jiné zaměstnána jako lektorka českého znakového jazyka (dále jen ČZJ) na částečný úvazek v pražské pobočce neziskové organizace, která se věnuje především zlepšením podmínek a postavení osob se sluchovou vadou, řešením jejich sociální situace a zabývající se sociálními službami.

Jak dlouho jste lektorkou českého znakového jazyka?

Profesi lektorky ČZJ vykonávám 4 roky.

Navštěvují kurzy ČZJ ve vaší organizaci slyšící nebo spíše osoby neslyšící či vadou sluchu?

Na kurzy do naší organizace dochází především slyšící osoby.

Jaká je věková skupina účastníků kurzů?

Věk účastníků se pohybuje přibližně v rozpětí 22-45 let. Občas jsou mezi nimi účastníci ve věku 16 nebo 17 let.

Jaké jsou dle Vašeho názoru či zkušeností důvody, proč tito účastníci kurzů ČZJ navštěvují?

Důvodem je většinou vlastní zájem o kurz znakového jazyka nebo pracovní důvody. Někteří účastníci jsou sociální pracovníci. Často jsou to lidé, co mají neslyšící známé nebo kamarády a další důvodem je také vysoká škola. Například na lékařské fakultě mají volitelný předmět znakový jazyk nebo na filozofické fakultě je tento předmět naopak povinný.

Vaše organizace pořádá 4 moduly kurzu ČZJ. Jaká je jejich minimální a maximální kapacita účastníků?

Minimální kapacita jakéhokoliv modulu jsou většinou u skupinového kurzu 2 účastníci a maximální kapacita 6 účastníků. U individuálních kurzů pak jen jedna osoba, interval i cena výuky je pak různá.

Kolik účastníků kurzů ČZJ ve vaší organizaci absolvuje za rok?

Přibližně máme za rok kolem 30 absolventů. Někteří z účastníků kurzů nedochodí, tedy úspěšně neukončí.

Jaký je zájem o kurzy ČZJ a jaká je spokojenost absolventů s vašimi kurzy ČZJ?

Zájem o kurzy je hodně individuální. Účastníci jsou vesměs spokojeni. Negativem, které uvádějí, je absence ukázek videí. Na tomto pracujeme a nyní vytváříme e-learning, jehož součástí budou požadované praktické ukázky.

Doporučila byste jinou formu nebo způsob vzdělávání pro komunikaci s lidmi se sluchovou vadou?

Určitě ano, speciálně s neslyšícími je třeba být neustále v kontaktu, pokud se chce osoba plynule naučit znakový jazyk a rozumět mu. Mezi další způsoby vzdělávání bych se zaměřila na přednášky o neslyšících či sluchově postižených a zapojovat se do jejich akcí, ať už veřejných či soukromých.

6.2 Řízený rozhovor s rodiči sluchově postižených

V rámci svého výzkumu vzdělávání zaměřené na komunikaci s osobami s vadami sluchu jsem se obrátila také na několik vybraných jedinců z řad laiků. S těmito vybranými jedinci, kteří mají v tomto směru neocenitelné zkušenosti, jsem provedla rozhovor na téma soužití a život s osobou se sluchovou vadou a také mne zajímali jejich vlastní zkušenosti se vzděláváním jich samotných. Obě rodiny nebo jejich členové, které jsem oslovila, jsou slyšící bez známek sluchové vady a sluchově postiženými v rodině jsou děti předškolního či školního věku. Na přání oslovených nejsou v rozhovorech uvedena celá jejich jména.

6.2.1 Paní Kateřina R., matka sluchově postižené dcery Kateřiny

V prvním případě jsem požádala pro účely této práce o řízený rozhovor paní Kateřinu R., věk 37let, samoživitelka, bydliště Praha-východ. Po rozvodu je její rodina tříčlenná, se dvěma dcerami Markétou a Kateřinou. Starší dceři Markétě je 14let a je zcela zdravá, bez známek sluchové vady. Mladší dcera Kateřina, které je 9let, je od narození neslyšící.

Kdy a jak jste přišli na to, že je dcera Kateřina neslyšící?

Moje maminka je zdravotní sestrou, pracuje sice v nemocnici na interně, ale díky ní jsme na postižení dcery přišli vcelku brzy. V rodině, z mé strany ani ze strany otce děvčat, se u nikoho nevyskytla sluchová vada. Samotné se mi zdálo cca asi v Katčiných 8měsících, že není vše zcela v pořádku. Chovala se jinak než Markétka, když byla v jejím věku, přesto jsem si říkala, že každá je jiná a vývoj je u každého z dětí různý. Kačka často plakala, byla neklidná. Neustále jsem jí pozorovala, její chování a reakce. Zkoušeli jsme s manželem různé laické domácí testy, vyvolávali jsme zvuky tloučením do nádobí nebo pískacími hračkami. Kačka někdy zareagovala a otočila hlavou, někdy nám ani zvuku nevěnovala žádnou pozornost. V jednom roce věku, kdy jsme byli na pochybách, a mé obavy se stupňovaly, jsme požádali naši dětskou lékařku o speciální vyšetření. Přestože se jí zdálo příliš brzy na toto vyšetření, vyhověla našemu přání a přesvědčování a byli jsme objednáni na speciální vyšetření do nemocnice na Bulovce. Na speciální vyšetření s audiometrickou

zkouškou bylo u Kačky zjištěno postižení sluchu, ztráta sluchu byla lékaři stanovena mezi 80-90%.

Jak jste se cítili, když jste o těžkém postižení sluchu u Kačky dozvěděli a byly vám, rodičům, potvrzeny vaše domněnky?

Bylo to pro nás velké překvapení. V naší rodině se sluchová vada nevyskytla. Přestože jsem nad případnými potížemi se sluchem u Kačky často přemýšlela, bylo potvrzení, jejího zdravotního stavu ze strany lékařů, zásadním zlomem. V té době se začalo rozpadat i mé manželství a ve stejném roce jsem se rozvedla. Na obě dcery jsem zůstala sama. Otec na obě dcery sice platí stanovené výživné, ale navštěvuje je jen občas. Tráví s nimi, ať už se starší Markétou či mladší Kačkou stále méně času a neudrží s nimi nijak pevný vztah. Začátky byly těžké, myslím, že pro nás všechny, pro celou rodinu.

Víte, co bylo příčinou ztráty sluchu vaší dcery?

Nevím, sluchová vada se v naší rodině nikdy neobjevila. Ani lékaři mi na tuto otázku nebyli schopni jednoznačně odpovědět. Setkala jsem se, ale už s rodiči, kteří jsou na tom stejně a lékaři také nedokázali příčinu u jejich dětí či rodinných příslušníků přesně určit.

Jak dál pokračovala lékařská péče?

Navštívili jsme na doporučení neurologa a foniatra, kam docházíme na pravidelné kontroly. Dostali jsme se do péče fajn logopeda v Praze 8, kam jsme docházeli asi od 18 měsíců věku mladší dcery. Tam nás naučili jak si hrát, využívat obrázky, co máme procvičovat. V té době dostala Kačka sluchadlo. Kačka si na logopeda po nějaké době zvykla, bere ho a dobře spolupracuje. Stále k němu docházíme na pravidelné návštěvy 1x týdně.

Jak dříve probíhala a nadále probíhá komunikace ve vaší rodině?

Logoped nám doporučil nejdříve komunikaci pomocí gest a gestikulace ve spojení s orální metodou. Pak jsme ale přešli na znakovou řeč, abych se s Kačkou mohla nějak dorozumět a mluvit o běžných věcech či jejich přání, když byla ještě malá. Potřebovaly jsme větší slovní zásobu, protože se hodně vyptávala a byla zvědavá. Ve třech letech začala chodit Kačka do speciální mateřinky pro neslyšící. Vzhledem k tomu, že nebydlíme v Praze, dojíždíme všichni od počátku každý pracovní den do Prahy asi 90minut, aby Kačka mohla navštěvovat nejdříve speciální školku a pak

také základní školu v Holečkově ulici. Markéta by samozřejmě mohla navštěvovat základní školu v místě bydliště, ale doprava a doprovod byli pro mne obtížné a logisticky i časově nevyhovující. Proto jsem se rozhodla, že i Markétka nastoupí na základní školu v Praze. Momentálně chodí Kačka do 3. třídy na základní školu v Holečkově ulici v Praze, kde se věnují bilingvální metodě učení. Kačka znakuje dobře a jsem za to moc ráda. Snaží se mluvit a díky znakování si líp představí, co slovo znamená.

Jak se věnujete vzdělávání z pohledu efektivní komunikace s dcerou?

Ve speciální MŠ, kam Kačka docházela, jsem navštěvovala kurz znakového jazyka pro rodiče. Doma jsme tedy znakovaly, ale snažily jsme se i mluvit a to jsme neustále také procvičovaly. Jeden rok jsem docházela na kurz znakového jazyka v Praze, které pořádá Česká unie neslyšících. Naučila jsem se základní slovní zásobu a skladbu vět. Bohužel díky zaměstnání, starostem o 2 děti s každodenním dojížděním, nemůžu pravidelně už tento kurz navštěvovat. Snažím si doplňovat slovní zásobu doma. V unii si půjčuji různá DVD a také knihy, které i s Kačkou využíváme. Ráda a často se účastním besídek a setkání s ostatními rodiči pořádané školou, kam teď Kačka dochází. Naučila jsem se díky jiným rodičům a jejich pomoci lépe se s obtížnou situací v naší rodině lépe vyrovnat. Neustále mi pomáhá jejich dobrá nálada i přesto, že většina rodičů je sluchově postižená stejně jako naše děti.

Jak vy sama vnímáte aktuální zdravotní stav Kačky a situaci v rodině?

Kačka je více společenská a živější než Markétka. Ráda si hraje, tancuje a zajímá se o sport. Oproti tomu Markétka je spíše klidná, raději se zavře a je na PC nebo si čte. Kačka se ve společnosti nebojí, je přátelská a sama chodí nakupovat, jen má občas obavy z nedorozumění. S komunikací obecně má samozřejmě problémy a co je pro mě důležité je, že se jí nevyhýbá a snaží se. Má kamarády jak neslyšící ze školy tak i několik slyšící v místě bydliště. Holky spolu vychází moc dobře a navzájem si pomáhají. Markéta je líná učit se znakový jazyk a znakování nemá především na veřejnosti moc ráda. Odmalička se spolu, ale dokážou domluvit a mají mezi sebou i své znaky, se kterými se dorozumívají jen mezi sebou. Vychází spolu jako normální sourozenci, občas se pohádají nebo pošťuchují.

6.2.2 Manželé B., rodiče tělesně a sluchově postiženého syna Matěje

Pro druhý rozhovor byli osloveni manželé Marii a Martina B., věk 33 a 35let, bydliště Praha. V rodině se nachází jedno dítě, tělesně a sluchově postižený syn Matěj, věk 4,5 roku.

Kdy a jak jste přišli na to, že má váš syn Matěj tělesnou a sluchovou vadu?

Marie: *Průběh mého těhotenství a porod proběhl bez závažných komplikací a Matýsek se zdál zdravým miminkem. Během prvních několika měsíců jsem si všimla, že má neustále sevřenou pravou pěstičku. Dětská lékařka při kontrole nezjistila nic nestandardního a vše se prý po pár měsících srovná. Jeho vývoj se zdál jinak v pořádku a nevšimla jsme si ničeho, co by naznačovalo možnou i sluchovou vadu. Byla jsem prvorodička a v našich rodinách se momentálně jiné děti nenachází, takže jsem neměla ani porovnání s jinými dětmi. Zpětně si uvědomuji několik událostí, které mohli být náznakem postižení, ale nejednalo se o nic pravidelného či zásadního a nevěnovala jsem tomu pozornost. Nijak mě to neznepokojovalo. Navíc jsme docházeli k dětské lékařce na kontroly a důvěřovala jsem jí.*

Martin: *Jsem celý den v zaměstnání a domů se vracím pozdě večer, malého si užívám a věnuji se mu především o víkend. Ani já jsem si nevšiml žádných závažných odchylek jiných dětí, třeba dětí našich známých.*

Marie: *Matěj reagoval na hračky na našeho psa. V postýlce si všimal kolotoče a broukal si. Ani po pár měsících se v jeho držení pěstičky nic nezměnilo a znovu jsme navštívili dětskou lékařku. Poslala nás na neurologii. Po speciálním vyšetření jsme zjistili, že pohybový vývoj Matěje není v pořádku a byla nám doporučena rehabilitace především se zaměřením na Vojtovu metodu. Docházeli jsme tedy do polikliniky na Praze 4 na rehabilitace, kde nás naučili jak správně Vojtovu metodu provádět. Matějovi se rehabilitace vůbec nelíbila a nechtěl spolupracovat, velmi plakal, i mě to stálo spousty energie a slz. Postupem času jsme si oba v rámci možností zvykli. Nyní cvičíme a rehabilitujeme především doma a na neurologii docházíme na pravidelné kontroly. Vidíme hlavně obrovské pokroky, má to smysl. Matěj si zlepšil uchopení malých předmětů a má i větší pohybový rozsah. Co se týče sluchové vady, došlo ke změně asi v 15 měsících. Všimla jsem si, že je Matýsek často „ve svém světě“ a nevnímá, nereaguje na některé naše požadavky, příkazy.*

Po konzultaci s dětskou lékařkou a neurologem jsme byli odesláni na speciální vyšetření k foniatrovi. Téměř ve 2 letech byla Matějovi diagnostikována a lehká nedoslýchavost se ztrátou asi 30-40dB.

Jak jste reagovali po vyřknutí a potvrzení diagnózy?

Martin: Byl to pro nás oba šok. Ani já, ani manželka nemáme sluchovou vadu, stejně ani naši sourozenci či rodiče. Po potvrzení Matějovi diagnózy lékařem, jsme se zajímali o možnou příčinu nebo dědičnost. Jediné, co jsme zjistili, byl zánět mozkových blan u manželčina dědečka, který zemřel ještě před jejím narozením. Zánět prodělal pravděpodobně ve školním věku a poté byla zjištěna jeho částečná ztráta sluchu.

Marie: Dnes už nevidím Matějovu sluchovou vadu tak ničující jako na počátku. Když vnímám rodiče jiných postižených dětí na kroužcích, kam s Matýskem chodíme, říkám si, jaké máme štěstí, protože mám srovnání jaké je být rodičem dítěte s velmi vážným postižením sluchu.

Jaká byla následná péče?

Marie: Po foniatrovi jsme začali navíc pravidelně navštěvovat logopeda. Matěj dostal sluchadlo, které však nechce používat celý den. Říká, že ho bolí ouško. Po konzultaci s lékařem a logopedem je vývoj v daném stavu normální. Matěj je ještě malý a jeho sluchová ztráta není vysoká. Nicméně se snažíme naučit ho sluchadlo nosit. Asi si chce i nadále zachovat „svůj tichý svět“. V posledním roce jsme navíc navštívili očního lékaře, kdy byla Matýskovi zjištěna oční vada tzv. tupozrakost. Od té doby nosí Matěj brýlky, na které si ale zvykl a nosí je rád. Aktuálně tedy pravidelně navštěvujeme neurologa, foniatra, očního lékaře, pravidelně rehabilitujeme, docházíme také k logopedovi.

Jak probíhá komunikace ve vaší rodině? Věnujete se vzdělávání v oblasti komunikace zaměřené na sluchově postižené?

Marie: Do zaměstnání jsem po rodičovské dovolené zpět nenastoupila, to bych nezvládala. Chci se maximálně věnovat Matějovi. Trávíme spolu hodně času cvičením a často chodíme do různých kroužků. Matýsek se pohybově hodně zlepšil. Chodíme do dětského klubu pro děti sluchovou vadou na Praze 5. Tady jsem načerpala spoustu pro mě důležitých informací i zkušeností od jiných rodičů. Psychicky mi to hodně pomohlo. Půjčujeme si mezi sebou taky různé herní pomůcky

nebo knížky. Když používá sluchadlo, Matěje sluchová vada příliš neomezuje. Doma mluvíme zřetelně, pomalu a hlasitost přizpůsobujeme situaci, ale na Matýska nekřičíme. Znakování ani jinou metodu komunikace nepoužíváme. Podle nás, není potřeba, ale díky poškození sluchu u syna a potřebě získat více informací o možnosti léčby nebo zajištění jeho potřeb, jsme se více začali zajímat o svět neslyšících a jejich možnosti komunikace.

Martin: Ano, přesně tak. Začali jsme se více zajímat o život sluchově postižených. Vlastně mě překvapili i potíže se čtením či psaním. Slyšící člověk o tom vůbec nepřemýšlí a bere to jako samozřejmost. I přes své časově náročné zaměstnání jsem se přihlásil na kurz českého znakového jazyka. Učím se zatím jen několik měsíců, ale baví mě to a už jsem mohl znalosti vyzkoušet na setkání s neslyšícími rodiči v jednom dětském klubu, kam s Matýskem pravidelně chodíme. Také jsem si instaloval aplikaci využitelné v chytrém telefonu, které mi pomáhají s učením a procvičováním znaků třeba i během cesty do zaměstnání.

Jak vnímáte případná omezení v Matějově životě s ohledem na jeho tělesnou a sluchovou vadu?

Martin: Do budoucna bychom byli rádi, kdyby Matýsek navštěvoval normální mateřskou školku pro zdravé děti a stejně i tak základní. Myslím si, že jeho sluchová vada není pro něho omezující a že je schopen zapojit se do standardní výuky. Je to veselý, zvědavý a velmi chytrý dítě. Stejně tak ani jeho tělesné postižení není nad míru omezující. Samozřejmě doufáme, že se především díky naší péči, pohyblivost a motorika jeho pravé ruky ještělepší.

7 Vzdělávání prostřednictvím ICT

Rozvoj informační a komunikační technologie (ICT²) je aktuálně součástí téměř všech okruhů lidské činnosti. Ve vzdělávací oblasti je tato technologie využitelná pro studenty slyšící bez jakéhokoliv sluchového postižení, ale také pro studenty se sluchovou vadou. V současné době je informační a komunikační technologie pro studium českého znakového jazyka významnou pomůckou.

7.1 Výuka off-line

Velkou část výukových materiálů lze zahrnout do off-line prostředí. Materiály mohou být uloženy na CD-ROMech³ nebo na serveru a v tomto případě není potřeba být připojený k datovým službám. Výhodou těchto výukových materiálů je, že každý student s nimi pracuje dle svých individuálních časových možností. Využívá je k samotnému učení, pracuje s různými aplikacemi, vyhotovuje zadané úkoly a může také vyplňovat testy a kvízy a průběžně zjišťovat své aktuální znalosti.

7.2 Výuka on-line

Pro šíření a distribuci studijních materiálů v oblasti informační a komunikační technologie se stále častěji využívá počítačových sítí, především Internetu a webových stránek. Studující pracuje s on-line kurzy svým vlastním tempem. Také je možné dotazovat se pedagoga či lektora, který je se studujícím v on-line spojení (Květoň, 2005).

Součástí on-line výuky je e-learning. Tento vzdělávací proces slouží nejen k obohacení výuky, ale umožňuje studentům použít informace textové, obrazové i zvukové. Díky této formě vzdělávání je možné také spolupracovat v edukačním procesu v rámci skupiny se svými spolupracovníky či jinými studenty (Telarová, 2003).

² z anglického Information and Communication Technologies

³ z anglického Compact Disc Read Only Memory

7.3 Podoba výukových materiálů ICT

7.3.1 Elektronické materiály

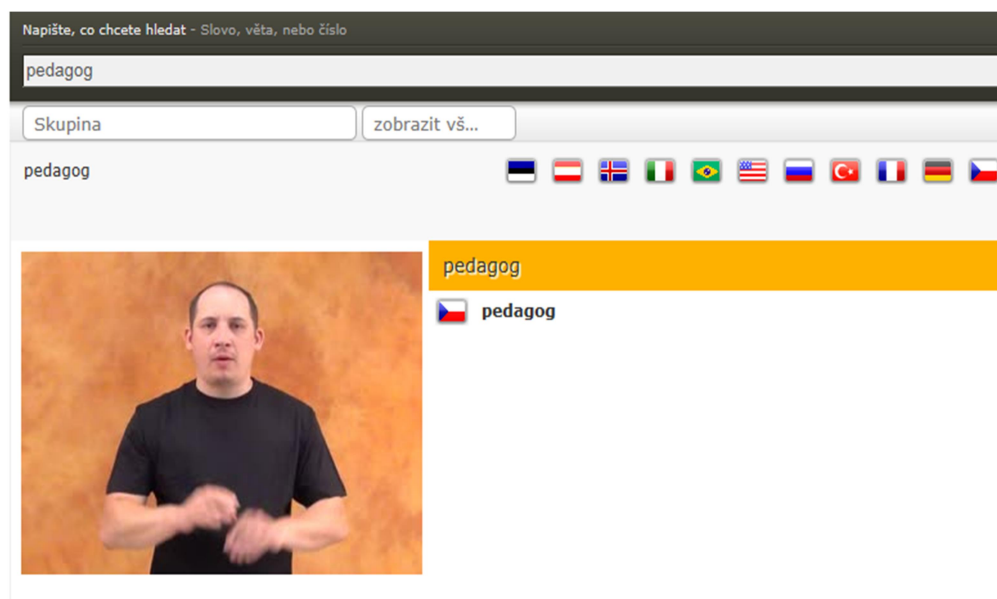
Běžnou a každodenní komunikaci mezi neslyšícími i vzájemně mezi slyšícími a neslyšícími v současnosti zastoupily e-maily, chaty nebo SMS zpráv. Sluchově postižení využívají také další přídavné součásti těchto forem komunikace např. video-chaty nebo video-maily s texty v českém znakovém jazyce.

Klasické tištěné slovníky nahradili elektronické, které především obsahují videozáznamy znaků v čelním nebo i bočním pohledu. Mezi elektronické formy a zdroje studia zahrnujeme Internet, aplikace a CD-ROMy. Tyto výukové materiály rozšířily a zkvalitnily možnost studia např. o výukové programy, zkušební testy, interaktivní ukázky či vzorové funkce.

7.3.2 Internet

Studenti mohou zdarma využít pro studium českého znakového jazyka nástroj na webových stránkách spreadthesign.com (Spreadthesign, 2017). Tento projekt je studentům dostupný i v rámci webových stránek Kulturního centra RUCÉ (Ruce, 2018). V současnosti obsahuje tento slovník 13842 znaků. Po zadání slova v českém jazyce do příslušného místa a o po výběru světového jazyka, v kterém chceme překlad provést, se zobrazí praktická ukázka znaku v českém znakovém jazyce. Tento znak prezentuje figurant v čelním pohledu a je možné záznam opakovat, zastavit či vrátit na počátek. Student si může vybírat i z jednotlivých, přednastavených skupin. Jedná se např. o podstatná jména, číslovky či zájmena a jiné skupiny, které daný nástroj nabízí a usnadňuje tak vyhledávání.

Obrázek 1: Elektronický slovník včetně videozáznamu

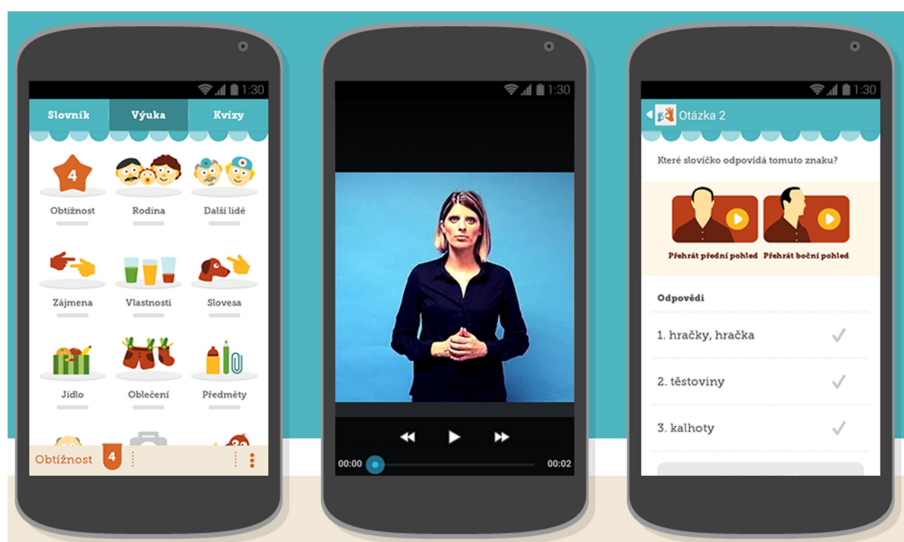


Zdroj: <http://ruce.cz/slovník>

7.3.3 Aplikace

Pro studium českého znakového jazyka lze v současnosti možné využít aplikace v chytrých, mobilních telefonech. Pro operační systém typu Android je možné zdarma stáhnout aplikaci např. s názvem *Znakujte s námi* nebo *Pexeso – Znakujte s Tamtamem*. Tyto aplikace, které jsou určeny pro slyšící rodiče, příbuzné a odborníky pracující především s dětmi trpící sluchovou vadou, mohou ji však využít všichni, kteří by se chtěli naučit základy znakového jazyka. Aplikace *Znakujte s námi* obsahuje 3 části. K dispozici je slovník, výuka a kvízy. Výukový materiál obsahuje 22 témat s 5 možnostmi úrovně znalostí, které odpovídají vývojovému stupni dítěte. Celkem obsahuje aplikace cca 1500 pojmů. Tyto aplikace vznikly ve spolupráci Informačního centra rodičů a přátel sluchově postižených, z. s. (2018) a Centra pro dětský sluch Tamtam, o.p.s. (2018).

Obrázek 2: Aplikace pro mobilní telefony



Zdroj: <http://znakovka.frpsp.cz/>

7.3.4 CD-ROM

„Kompaktní disk umožňuje pouze čtení uložených dat v paměti, jeho obsah nemůžeme měnit“ (Klimeš, 2005).

Mezi další pozitivní posun vpřed při studiu znakového jazyka jednoznačně patří produkty na CD-ROMech. V roce 2004 vydala Univerzita Palackého v Olomouci sadu čtyř výukových CD-ROMů českého znakového pod názvem *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk* (Výukový CD-ROM, 2004).

Jedná se o učební pomůcku obsahující přibližně 3200 znaků českého znakového jazyka rozdělených do 7 lekcí. Velkým a nenahraditelným přínosem pro studenta je přítomnost čelní a boční prezentace znaků figurantem. Sada obsahuje nejen uvedenou slovní zásobu, ale možnost opakovaného návratu na počátek záznamu, stopování a možnost ověření a testování vlastních znalostí formou zkoušení. Čtvrtý díl respektive CD-ROM je tímto způsobem rozšířen o třináct příběhů, které jsou figurantem vyprávěné v českém znakovém jazyce. Student si je schopen procvičovat porozumění projevu neslyšící osoby. Tato sada výukových nosičů byla z důvodu vysokého zájmu vydána opětovně v roce 2005. Vzhledem k obsáhlosti slovní zásoby vybraných témat českého znakového jazyka včetně potřebných záznamů není možné

uložení pouze na jeden nosič, což by patřilo k dalším výhodám při manipulaci a použití.

Podle Telnarové (2003) je ve vzdělávání velmi vhodná kombinace tištěných publikací s elektronickými materiály, díky které studentovi umožní zkombinovat výhody obou variant. V současnosti se český znakový jazyk stále více dostává do podvědomí široké veřejnosti. Ke studiu však není vytvořeno dostatečné množství studijních materiálů, učebnic, textů a slovníků. Využití moderních technologií a výpočetní techniky značně zkvalitňuje výuku a studium českého znakového jazyka pro slyšící i neslyšící studenty se tak stává přístupnější, aktivnější, motivující a přínosné.

8 Průzkum vzdělávacích institucí zabývajících se kurzy znakového jazyka

V rámci místního šetření bylo osloveno několik institucí zabývajících se vzděláváním v komunikaci s osobami se sluchovým postižením. Přestože zvolené instituce nabízí přednáškovou činnost, besedy, volnočasové aktivity i sociální služby pro osoby se sluchovým stížením, zaměřila jsem své šetření na kurzy českého znakového jazyka pro veřejnost. S ohledem na velké množství institucí, které tyto kurzy nabízejí po celé ČR, zvolila jsem užší výběr a soustředila své šetření na lokalitu hl. m. Praha. Jedná se o tyto vybrané instituce, které sídlí či vykonávají činnost v rámci pobočky na území v hl. m. Praha:

- Česká unie neslyšících, z.ú.
- Tichý svět, o. p. s.
- Znakovárna, z. s.
- Aldea, vzdělávací agentura
- Pevnost – České centrum znakového jazyka, z.ú.

Všechny výše zmíněné instituce nabízí kurzy českého znakového jazyka pro širokou veřejnost, slyšící i neslyšící bez ohledu na vznik nebo míru sluchového postižení. Výuka je provozována formou modulů, které jsou rozděleny do jednotlivých úrovní na základě dosažených znalostí.

V oslovených institucích je škála kurzů českého znakového jazyka totožná. Nicméně všechny oslovené instituce neorganizují v daném roce všechny moduly. Otevření kurzů je závislé na zájmu a počtu účastníků resp. na minimální kapacitě, která je rozhodujícím faktorem pro zahájení výuky kurzů.

Rozdělení kurzů českého znakového jazyka dle úrovně znalostí je následující:

- modul I. - pro úplné začátečníky
- modul II. - pro mírně pokročilé
- modul III. - pro pokročilé
- modul IV. - vysoký stupeň pokročilosti (některé instituce tento modul nazývají konverzační modul)

Uvedené instituce nabízí téměř shodnou skladbu kurzů českého znakového jazyka např. dle počtu klientů nebo délky kurzu. V nabídce je skupinová výuka i výuka

individuální. Z hlediska délky trvání kurzu jsou v nabídce institucí kurzy roční, půlroční popř. 5měsíční kurz nebo intenzivní kurzy s délkou 1 měsíc. Aktuálně se rozšiřuje nabídka institucí o další typy např. o letní kurz, který probíhá jeden týden o letních prázdninách nebo úvodní kurz. Úvodní kurzy základů českého znakového jazyka v dotaci pouhých 2x 90 minut, je věnován úplným začátečníkům, kteří se se znakovým jazykem chtějí seznámit. Dle časové dotace na jednotlivé bloky kurzu se odvíjí i časová náročnost docházky účastníka. Z výběru je možné volit variantu dle docházky na 1x týdně na 90 minutovou lekci nebo 2x týdně na lekci s délkou 90 minut. U individuálních kurzů je ve většině institucí možná dohoda časového harmonogramu kurzu dle dispozic a přání klienta.

8.1 Vzdělávací instituce

8.1.1 Česká unie neslyšících, z.ú.

Kurzy českého znakového jazyka jsou touto institucí akreditovány MŠMT ČR a v případě úspěšného absolvování zkoušky je možné získat osvědčení. Zájemci mohou postupně absolvovat čtyři výše popsané moduly. Oficiálně stanovený počet účastníků kurzů je stanoven v rozpětí od 5 do 8 osob. Instituce nabízí semestrální výuku trvající 5 měsíců. Jedná se o volbu ze zimního nebo letního semestru. Při tomto výběru dochází účastníci na výuku 2x týdně na lekce o délce 90 minut. Při zvolení ročního kurzu se koná v této instituci výuka pouze 1x týdně a lekce má časovou dotaci také 90 minut. Výuka se koná v odpoledních nebo večerních hodinách pod vedením neslyšícího lektora. Rozsah všech modulů kurzu českého znakového jazyka je stanoven na 80 hodin a součástí této dotace je také praktická část. Tato tzv. povinná praxe je v I. modulu stanovena na 2 hodiny, ve II. modulu na 4 hodiny. Jedná se o využití a procvičení nabytých znalostí na přednáškách, besedách či jiných aktivitách pořádaných Českou unií neslyšících určených pro osoby se sluchovým postižením. Finanční částka na úhradu kurzu výběru modulu s volnou skupinové výuky kurzu se pohybuje ve výši 3.500 – 4.500,-Kč. Česká unie neslyšících nabízí speciální kurzy znakového jazyka pro rodiče neslyšících dětí a také pro neslyšící, pro které je důležité trénování a zlepšování vlastního projevu ve znakovém jazyce (Česká unie neslyšících, 2018).

8.1.2 Tichý svět, o.p.s.

Organizace Tichý svět nabízí kurz českého jazyka akreditovaného nebo běžného tj. bez akreditace MŠMT ČR. Rozdíl těchto kurzů je ve finanční částce úhrady kurzu. U neakreditovaného činí částka 2.800,-Kč a akreditovaného je částka ve výši 3.400,-Kč za osobu. U obou skupinových kurzů je rozsah určen na 16 lekcí s časovou dotací 32 vyučovacími hodinami. Výuka probíhá v Praze 1x týdně s délkou lekce 120 minut. Kapacita je pro oba druhy skupinového kurzu vymezena od 5 do 10 osob. V nabídce uvádí Tichý svět také individuální kurz českého znakového jazyka, u kterého jsou kapacitní možnosti od 1 do 3 účastníků. Kurz je organizován v počtu 16 lekcí po dobu 6 měsíců s částkou úhrady 7.000,-Kč za osobu (Tichý svět, 2018).

8.1.3 Znakovárna, z.s.

Spolek Znakovárna jako jediní nabízí víkendový kurz českého znakového jazyka. Tento kurz se koná od pátku do neděle a časová dotace je stanovena na každý z těchto dnů na 90min v pozdních odpoledních hodinách. Cena tohoto kurzu je 1.190,-Kč. Společnost dále nabízí individuální kurzy s uvedenou cenou 400,-Kč za 60 minutovou výuku nebo 500,-Kč za 90 minutovou lekci. V nabídce nalezneme kurzy skupinové s docházkou 1x týdně na 90 minutové lekce po dobu 4 měsíců. Jejich cena je stanovena na částku 3.800,-Kč. Tato společnost nabízí širokou nabídku slev na kurzovné např. ve výši 5 % pro studenty, seniory, ve výši 20 % pro neslyšící či pro rodiče neslyšících dětí či jejich příbuzné. Kurzy probíhají pod vedením neslyšícího lektora. Vzdělávací kurzy Znakovárny nejsou akreditované MPSV ani MŠMT ČR. Na přání uchazečů je po úspěšném složení zkoušky vystaveno osvědčení o absolvování kurzu (Znakovárna, 2018).

8.1.4 Aldea, vzdělávací agentura

Znakový jazyk ve vzdělávací agentuře Aldea vyučují neslyšící lektori a akreditovaní tlumočníci znakového jazyka. Akreditaci MŠMT ČR má udělen v této agentuře pouze kurz českého znakového jazyka v modulu I. Časová dotace všech základních modulů je 80 vyučovacími hodinami a cena tohoto kurzu je stanovena ve výši 4490,-Kč. Zde nabízí kurzy I. modulu v průběhu celého dne a to i v ranních hodinách.

Pro zájemce nabízí Aldea zkrácené a tematické kurzy českého znakového jazyka, které mohou být zaměřeny jen na určitou profesní oblast jakou je např. sociální práce, zdravotnictví a jiné (Aldea, 2018).

8.1.5 Pevnost - České centrum znakového jazyka, z. ú.

Nezisková společnost Pevnost nabízí uchazečům 7 modulů kurzů akreditovaných MŠMT ČR, 8. modulem je udržovací kurz znakového jazyka bez akreditace. Kapacita vypsanych skupinových kurzů je stanovena od 4 do 8 studentů. Kurzy českého znakového jazyka nabízí společnost Pevnost v časové dotaci 90 min s výukou 2x týdně po dobu jednoho roku. Cena kurzů pro všechny moduly pro pražskou pobočku stanovili ve výši 4.900,-. Jednou ročně o letních prázdninách organizuje společnost Pevnost tzv. letní školu. Jedná se o kurz znakového jazyka v délce trvání jednoho týdne a v délce lekce 90minut v podvečerních hodinách. Pevnost ve své nabídce také organizuje úvodní kurzy českého znakového jazyka v časovém rozsahu 90 min po dva dny a ve výši úhrady 800,-Kč (Pevnost-české centrum znakového jazyka, 2018).

Všechny uvedené instituce organizují pro slyšící i neslyšící občany velké řady vzdělávací kurzů českého znakového jazyka, od úvodních a seznamovacích lekcí až po udržovací kurz úspěšných absolventů předešlých kurzů a modulů. Velké množství lekcí probíhá v odpoledních nebo podvečerních hodinách a jsou tak dostupné pro uchazeče z řad pracující populace. Vzhledem k vyšší ceně kurzovního bylo vhodným krokem zařadit do nabídky i minikurzy nebo také úvodní kurzy. Tyto kurzy se vyznačují krátkou časovou dotací a dostupnou cenou kurzovního. Jsou vhodným nástrojem pro všechny občany, kteří se nachází ve fázi rozhodování, zda investovat do kurzu českého znakového jazyka a vyšší částky do vzdělávání související s komunikací osob se sluchovým postižením. Zahrnují seznámení a prohloubení znalostí problematiky sluchově postižených a zjištění případného zájmu účastníků o vzdělávání touto formou.

9 Šetření vzdělávání občanů související s komunikací sluchově postižených

Hlavním cílem výzkumného šetření je vyhodnocení možností vzdělávacích aktivit slyšících dospělých a jejich využití, které významně ovlivňuje komunikaci s osobami se sluchovým postižením. Dále analyzovat současnou situaci využívání vzdělávacích aktivit spojených s komunikací sluchově postižených osob, porovnat tyto výsledky analýzy a vyhodnotit jejich využitelnost a vhodnost v běžném životě a sdílení při komunikaci se sluchově postiženými osobami.

Díličními cíli je na výzkumném vzorku:

- zmapovat využívané možnosti vzdělávání slyšících dospělých jedinců související s komunikací se sluchově postiženými
- zjistit zkušenosti respondentů se vzdělávacími aktivitami určené pro komunikaci s osobami sluchově postiženými
- určit preferenci při výběru kurzu/vzdělávací aktivity s ohledem na míru poškození sluchu osoby, v níž je respondent v kontaktu
- zjistit přehled o aktuálně dostupných možnostech vzdělávání z pohledu zájemců o tento druh vzdělávání
- zhodnotit spokojenost respondenta s využívanými vzdělávacími aktivitami
- analyzovat důvody využívání vzdělávacích aktivit se zaměřením na komunikaci sluchově postižených
- identifikovat nedostatky v nabídce vzdělávacích aktivit zvoleného druhu z pohledu respondenta
- zhodnotit přínos vzdělávacích aktivit pro absolventy v běžném životě a práci s osobami se sluchovou vadou

9.1 Výsledky dotazníkového šetření

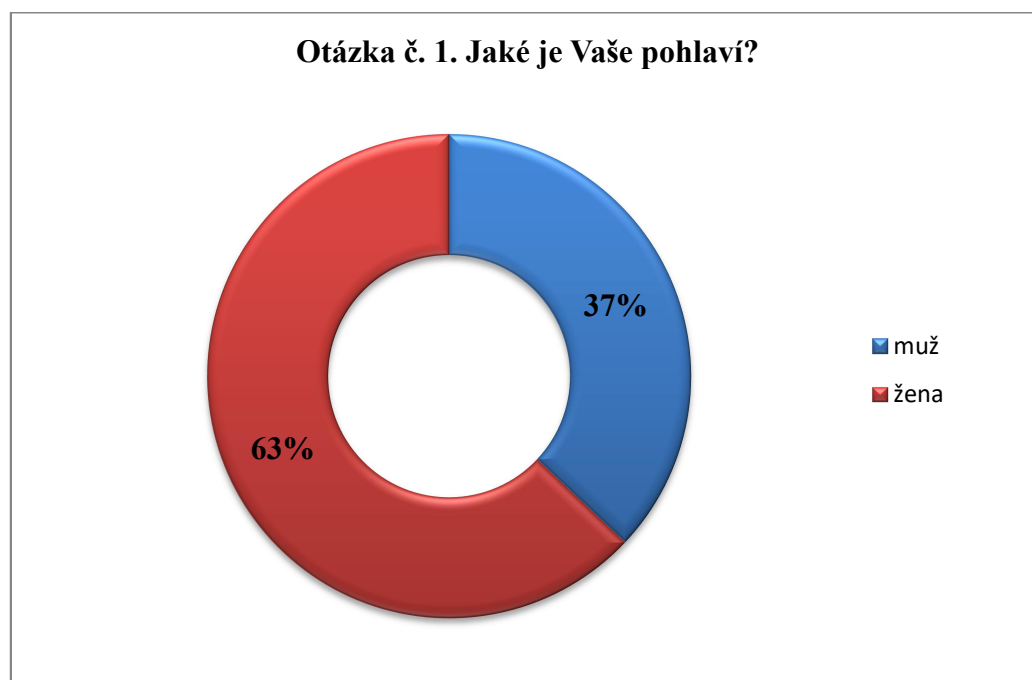
Dotazníkovým šetřením, které probíhalo v období od 1. 11. 2017 do 31. 1. 2018, bylo osloveno celkem 73 osob. Jednalo se především o slyšící dospělé jedince, kteří se přímo či nepřímo zabývají vzděláváním související s komunikací sluchově postižených. Pro respondenty byly připraveny dvě varianty dotazníků dle jejich preference a možností, v tištěné podobě nebo elektronické podobě. V obou případech

byla zachována anonymita respondentů. Na vyplnění dotazníku nebyl stanoven žádný časový limit. Dotazník vyplnilo a odevzdalo v určeném termínu 54 respondentů. Jednalo se především o slyšící dospělé osoby, občany žijící v lokalitě hlavní město Praha. Věková skupina, vzdělání ani pohlaví oslovených nebylo preferováno. Návratnost dotazníků byla stanovena na 74%.

9.1.1 Pohlaví respondentů

Dotazníkové šetření se dle počtu navrácených dotazníků zúčastnilo 54 osob. Dle pohlaví lze rozdělit respondenty na 63 % žen a 37 % mužů.

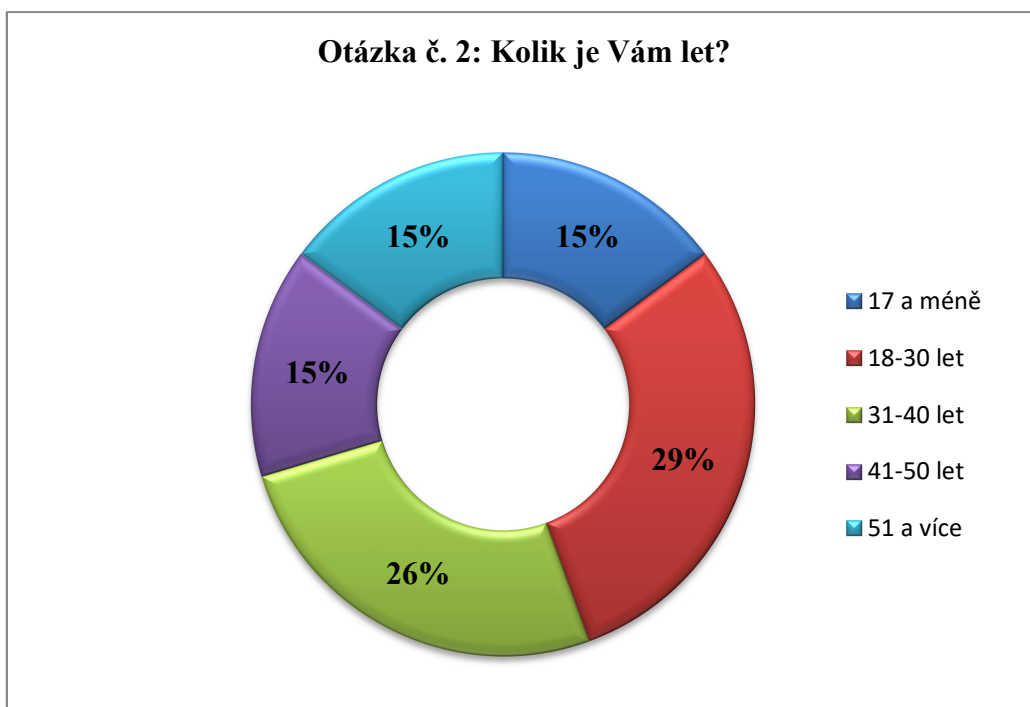
Graf 1: Pohlaví respondentů



9.1.2 Věk respondentů

Z výsledků provedeného dotazníkového šetření se ukázalo, že zájem o problematiku a o vzdělávání související s komunikací osob se sluchovým postižením je nejvyšší ve věkové skupině 18 - 30 let. Nicméně i věková skupina 31 - 40 let se aktivně zabývá vlastním vzděláváním v této oblasti. Ostatní věkové skupiny jsou zastoupeny rovnoměrně.

Graf 2: Věk respondentů



9.1.3 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Graf na obrázku č. 3 vyhodnocuje šetření u dotazované skupiny z pohledu nejvyššího dosaženého vzdělání. Tato otázka vyhodnocuje zastoupení a rozdělení nejvyššího dosaženého vzdělání a je patrné, že zájem o vzdělávání v dané oblasti související s komunikací osob se sluchovou vadou je nejvyšší u respondentů, kteří dosáhli středoškolského vzdělání s maturitou. S tímto vzděláním se jedná se téměř o polovinu z respondentů. V pořadí druhá skupina, která je však zastoupena pouze 1/4 ze všech respondentů, se týká účastníků dotazníkového šetření s dosaženým středním vzděláním s výučním listem. Je překvapivé, že dle uvedeného vyhodnocení mají respondenti s vysokoškolským vzděláním téměř shodný zájem jako respondenti s pouze ukončeným základním vzděláním.

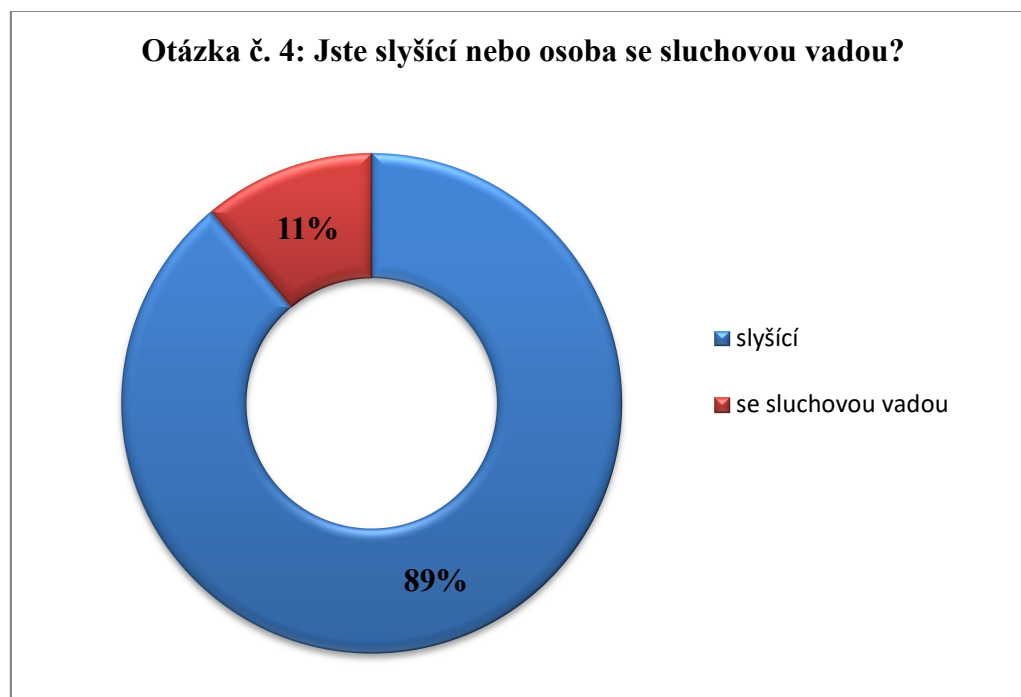
Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání



9.1.4 Sluchové postižení respondenta

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na vzdělávání v komunikaci a běžném životě s osobami se sluchovou vadou, tedy na především na slyšící respondenty. Na otázku, zda je respondent slyšící či se sluchovou vadou, odpovědělo 89 % respondentů, že jsou osoby slyšící. Pouze 2 % oslovených, kteří navrátili dotazník nazpět k vyhodnocení, uvedlo, že se jedná o sluchově postižené. Typ sluchového postižení nebylo u respondentů, kteří uvedli sluchovou vadu, dále zkoumáno. Můžeme říci, že i v případě postižení sluchovou vadou především při sluchové ztrátě dle stupně lehká nedoslýchavost 21 – 40 dB (Skákalová, 2011, s. 10) je možné na slyšící populaci působit jako zdravý jedinec a to i v případě využití pomůcek pro sluchově postižené, které nemusí být vždy a za všech podmínek postřehnutelné.

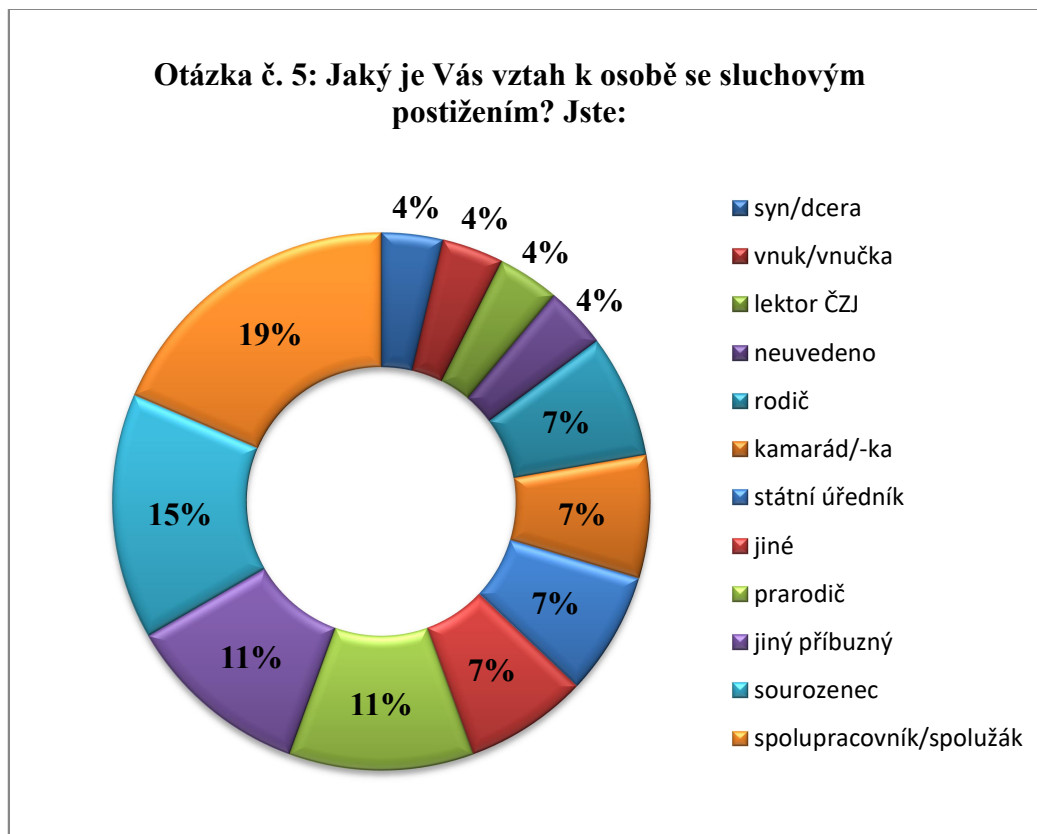
Graf 4: Sluchové postižení respondenta



9.1.5 Vztah respondenta se sluchově postiženou osobou

Otázka č. 5 a grafické zpracování ukazuje, zda mají oslovení respondenti ve svém okolí osobu se sluchovým postižením a zda se jedná o rodinného příslušníka či nikoliv. Nejvyšším procentem tj. 19% je zastoupena skupina z pohledu spolupracovníka či spolužáka. Dále následují skupiny v rámci rodinného či příbuzenského vztahu. Jednotlivé skupiny jsou téměř stejnoměrně zastoupeny. Je důležité podotknout, že v dnešní době zájem o komunikaci s osobou se sluchovou vadou se nachází nejen v rodině, ale roste také ze stran spolužáků a spolupracovníků, kterým není lhostejná socializace sluchově postižených v jejich okolí. Snaží se navázat se se spolužákem či spolupracovníkem kontakt, komunikovat, akceptovat je jako rovnocenné a prohlubovat a zefektivňovat společnou komunikaci.

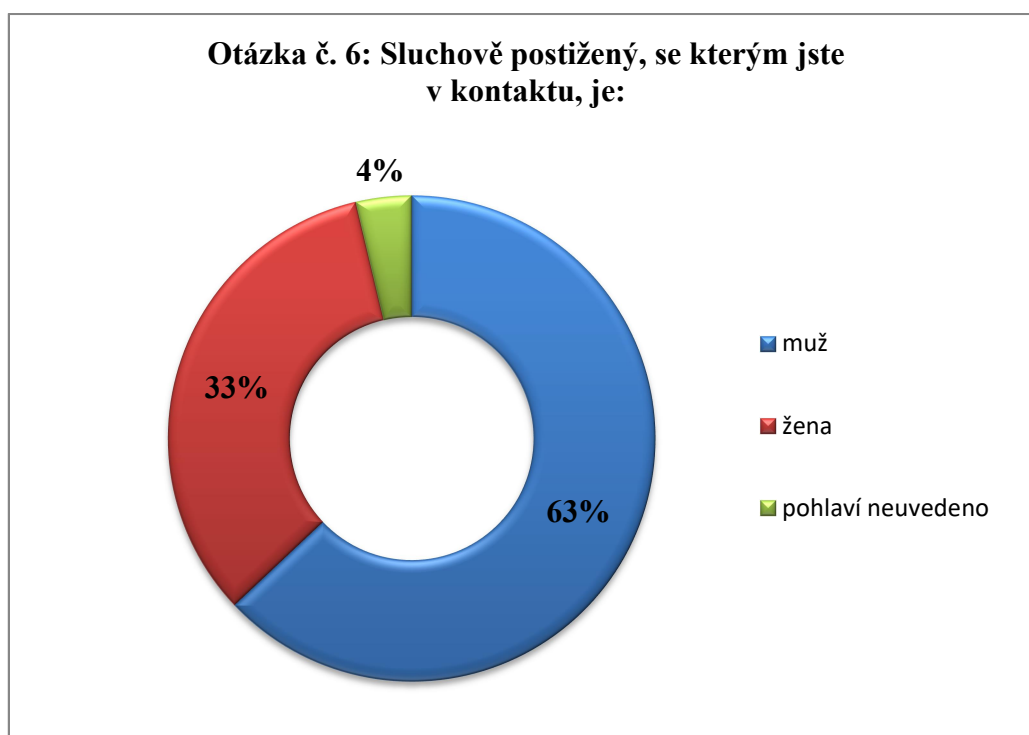
Graf 5: Vztah respondenta se sluchově postiženou osobou



9.1.6 Pohlaví sluchově postižené osoby

Dotazníkové šetření v otázce č. 6 dokládá a uvedený graf zobrazuje pohlaví sluchově postižené osoby, se kterou je respondent v kontaktu. V některých odpovědích nebylo pohlaví uvedeno a respondenti toto stanovisko odůvodnili. Část těchto respondentů uvedlo, že nejsou s nikým sluchově postiženým v přímém kontaktu. Dále se do této skupiny byli zahrnuti respondenti, kteří se stýkají v běžném životě s větším počtem sluchově postižených rodiny i okolí, různého věku i pohlaví a z tohoto důvodu nevolili žádný výběr odpovědi dle předložené škály uvedených v dotazníku.

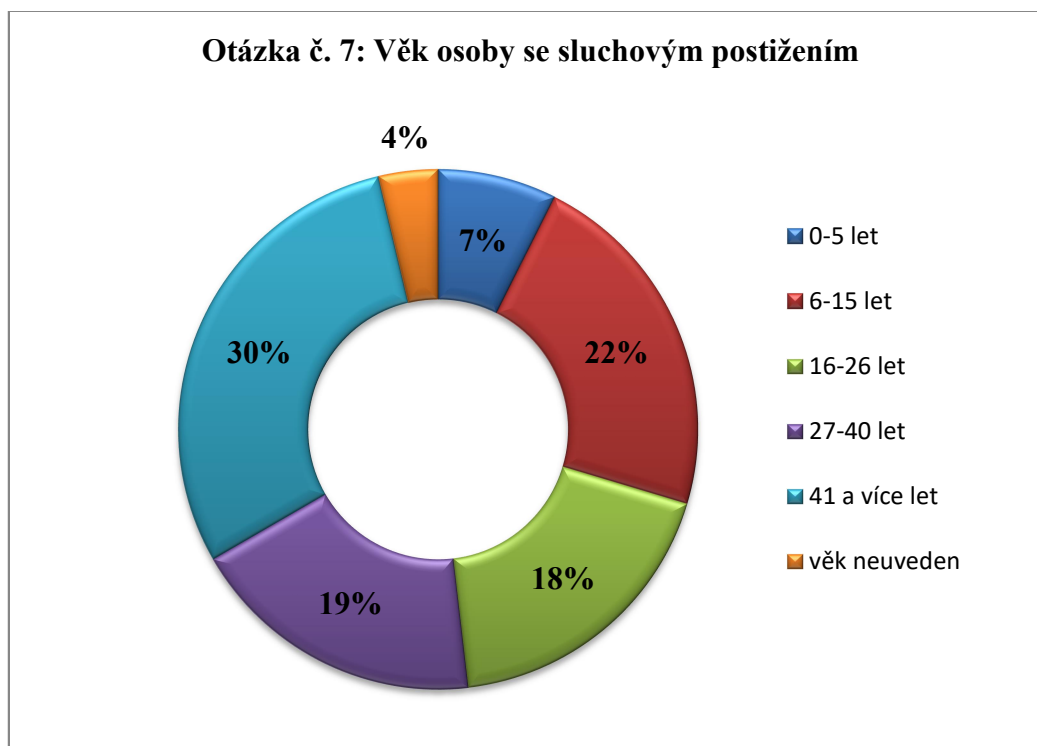
Graf 6: Pohlaví sluchově postižené osoby



9.1.7 Věk sluchově postižené osoby

Graf týkající se otázky č. 7 se zaměřuje, stejně jako otázka č. 6, na osobu se sluchovým postižením, se kterou je respondent v kontaktu. V rámci vzdělávání, komunikaci a sdílení běžného života se nejčastěji respondenti stýkají s věkovou skupinou ve věku 41 let a výše. Ostatní věkové skupiny mezi 6 a 40 lety jsou zohledněny dle dotazníkového šetření takřka rovnoměrně. Pouze skupina ve věku od narození do 5 let je zastoupena minimálně. Jedná se o věkovou skupinu, kdy v tomto raném věku je sluchové postižení diagnostikováno po předchozím podezření ze strany rodičů a podloženo lékařským posudky s uvedením sluchové ztráty. Následně se volí ve spolupráci s odborníky vhodné způsoby komunikace a preferované komunikační systémy sluchově postižených.

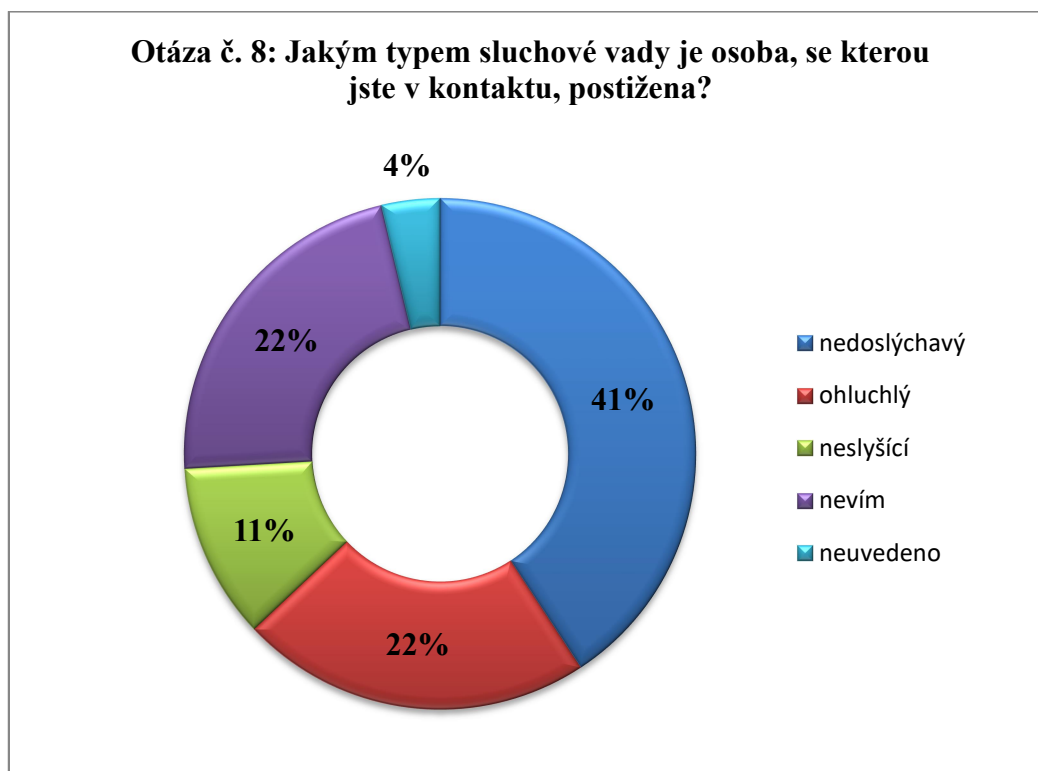
Graf 7: Věk sluchově postižené osoby



9.1.8 Typ postižení osoby se sluchovou vadou

Typ sluchového postižení a rozsah sluchové ztráty má rozhodující význam při volbě komunikačních systémů, které bude sluchově postižený využívat při komunikaci v běžném životě. Z následujícího grafu vyplynulo, že nejčastějším sluchovým postižením u osob, se kterými je respondent v přímém kontaktu, je ve 41 % nedoslýchavost. Do skupiny ohluchlých respondenti uvedli 22% postižených osob a stejná míra respondentů uvedla, že nezná typ sluchové vady osoby, se kterou jsou v přímém kontaktu. V této skupině se jedná o respondenty především z řad spolupracovníků, spolužáků z kurzu znakového jazyka nebo společně navštěvované školy, úředníků státní správy a také osob, které jsou v kontaktu v běžném životě se sluchově postiženými dětmi z dětských domovů.

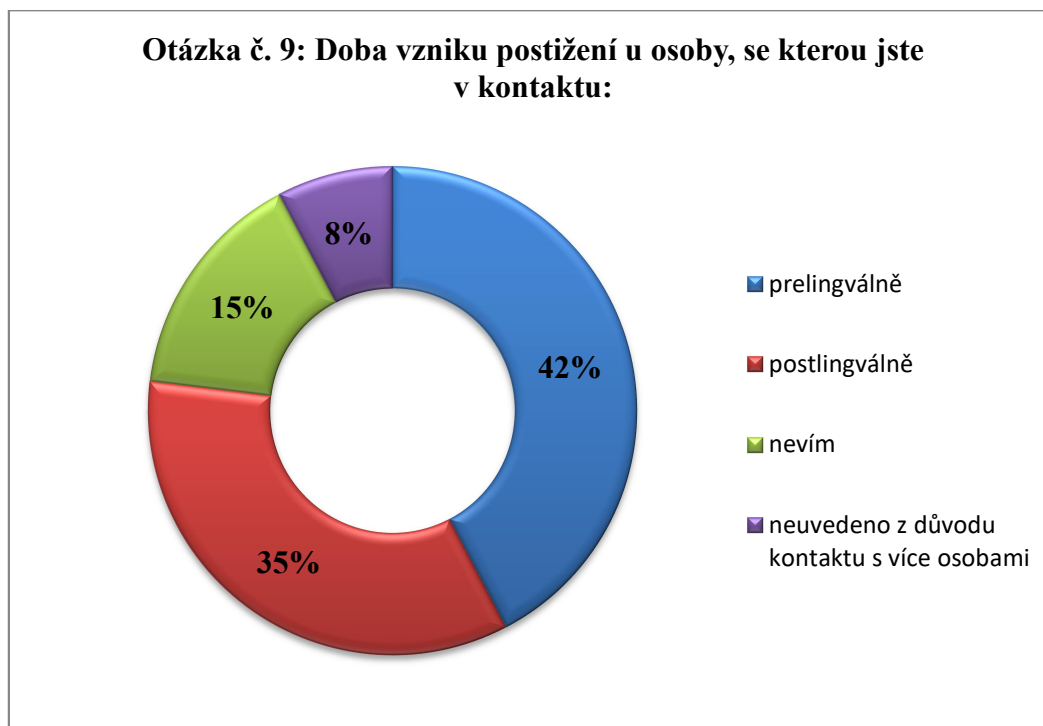
Graf 8: Typ postižení osoby se sluchovou vadou



9.1.9 Doba vzniku postižení u osoby se sluchovou vadou

Doba vzniku sluchové vady, tedy v jakém období došlo ke sluchové ztrátě, je jedním z faktorů, který má významný vliv na výběr komunikačního systému sluchově postižených, schopnost naučit se znakový jazyk a také schopnost přizpůsobit se komunikaci běžného života. V tomto případě je důležité včasné poskytnutí odborné péče, především návštěva logopeda v rámci pravidelných návštěv a vzájemné spolupráce. Z grafu č. 9 vyplývá, že v případě znalosti typu sluchového postižení u osoby se sluchovou vadou (viz. Graf č. 8) má respondent také k dispozici informaci v jaké době došlo ke sluchové ztrátě u osoby, se kterou jsou v přímém kontaktu. Respondenti uvedli, že u 42 % osob došlo ke sluchové ztrátě prelingválně tj. před osvojením mluveného jazyka. U 35 % osob došlo ke sluchové ztrátě postlingválně tj. po osvojení mluveného jazyka.

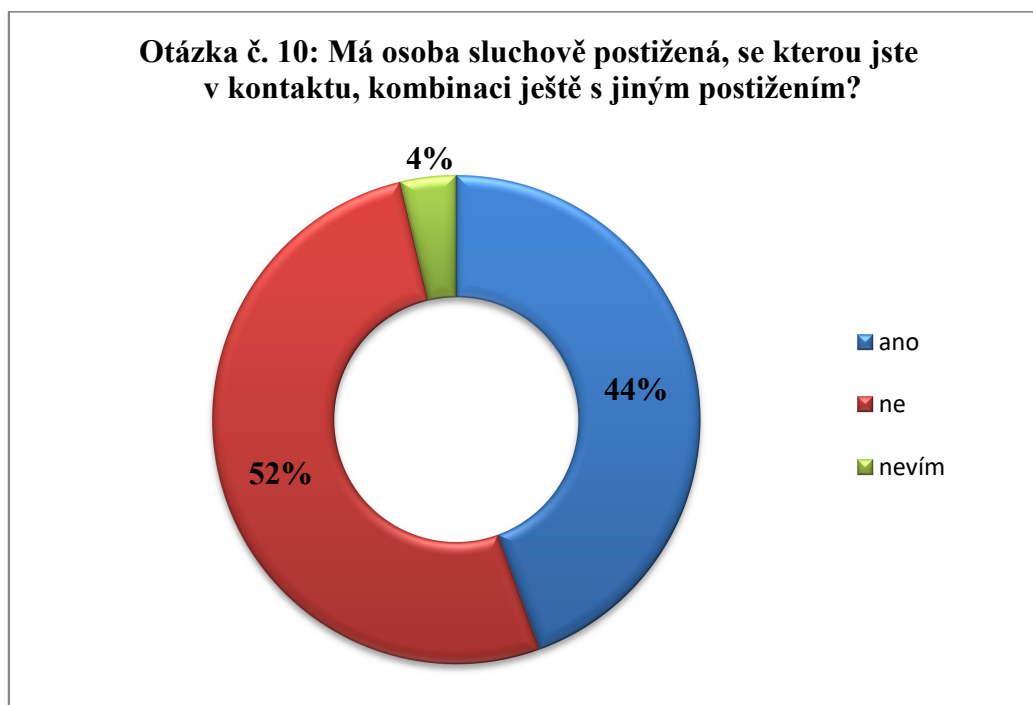
Graf 9: Doba vzniku postižení u osoby se sluchovou vadou



9.1.10 Kombinace sluchové vady s jiným postižením

Dotazníkové šetření zjišťovalo také možnou kombinací postižení u osob se sluchovou vadou. Graf č. 10 zobrazuje, zda má osoba, se kterou je respondent v komunikaci, ještě jiné postižení např. mentální, pohybové, zrakové či jiné.

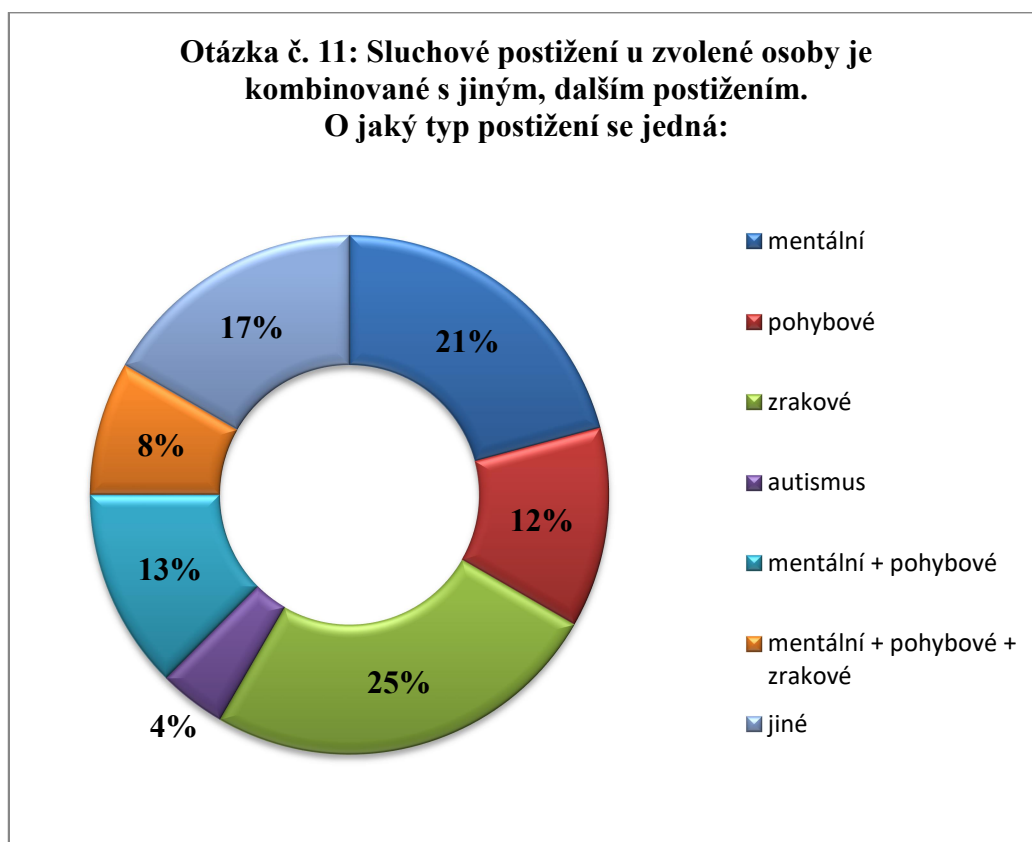
Graf 10: Kombinace sluchové vady s jiným postižením



9.1.11 Typ jiného postižení v kombinaci se sluchovým

Respondenti v dotazníkovém šetření v otázce č. 11 uváděli s jakým jiným postižením je kombinovaná sluchová vada osoby, se kterou jsou v přímém vztahu. Tato otázka se týkala 44 % respondentů, kteří v otázce č. 10 uvedli, že tato osoba je postižena vyjma sluchového postižení i jiným postižením. Z grafu č. 11 je zřejmé že se jedná o různé druhy postižení. Vyskytuje se zde postižení mentální, pohybové, zrakové, autismus, ale také kombinace více dalších postižení jako např. mentální a pohybové nebo také kombinace mentální, pohybové a zrakové postižení. Komunikace s takto postiženými jedinci je velmi obtížná a je nutné přizpůsobit komunikační systémy danému přidruženému postižení a dodržovat podmínky a přístupy k těmto postižením. Respondenti uvedli, že 21% osob má ke sluchové vadě ještě další kombinaci, minimálně dvou uvedených postižení. Dále z grafu vyplynulo, že celkem u 62 % osob se sluchovou vadou se vyskytlo jiné, další postižení.

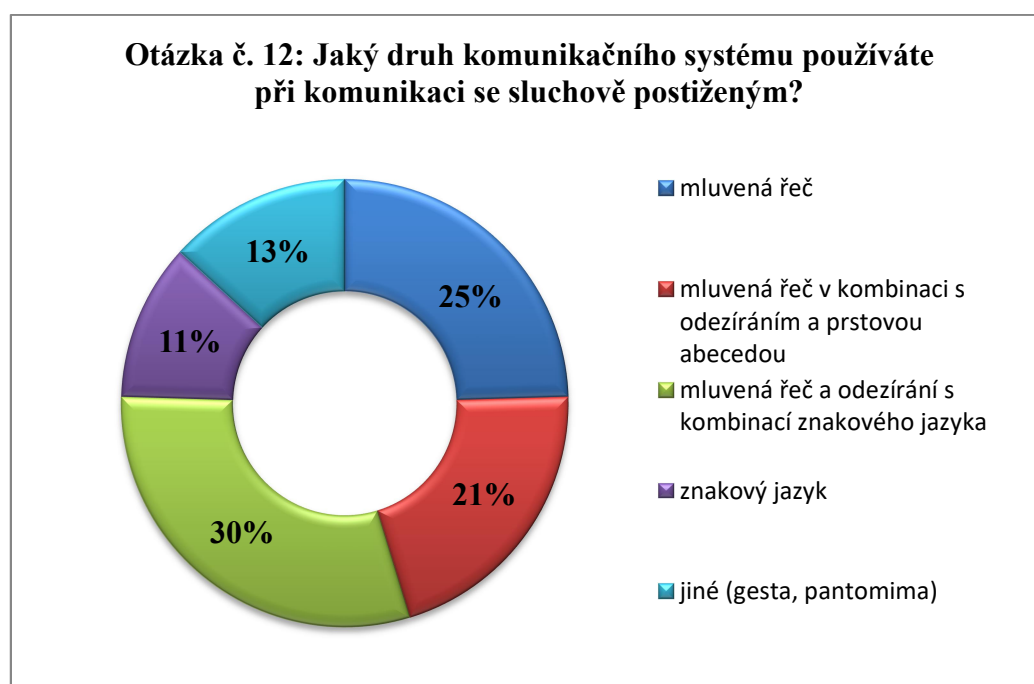
Graf 11: Typ jiného postižení v kombinaci se sluchovým



9.1.12 Druh využívaného komunikačního systému

Na otázku č. 12 „Jaký druh komunikačního systému využíváte při komunikaci se sluchově postižením“ odpovědělo všech 54 respondentů. Z grafu je možno vyčíst, že 38 % respondentů komunikuje se sluchově postiženými bez znalosti a využívání znakového jazyka nebo prstové abecedy. Dalších 21 % respondentů se naučilo a používá pro komunikaci se sluchově postiženým prstovou abecedu, ale dále komunikuje jen prostřednictvím mluvené řeči spojenou se schopností odezírání osobou se sluchovou vadou. Znalost znakového jazyka nebo spojení znakového jazyka s odezíráním a mluvenou řeč používá při komunikaci v dané oblasti 41 % respondentů.

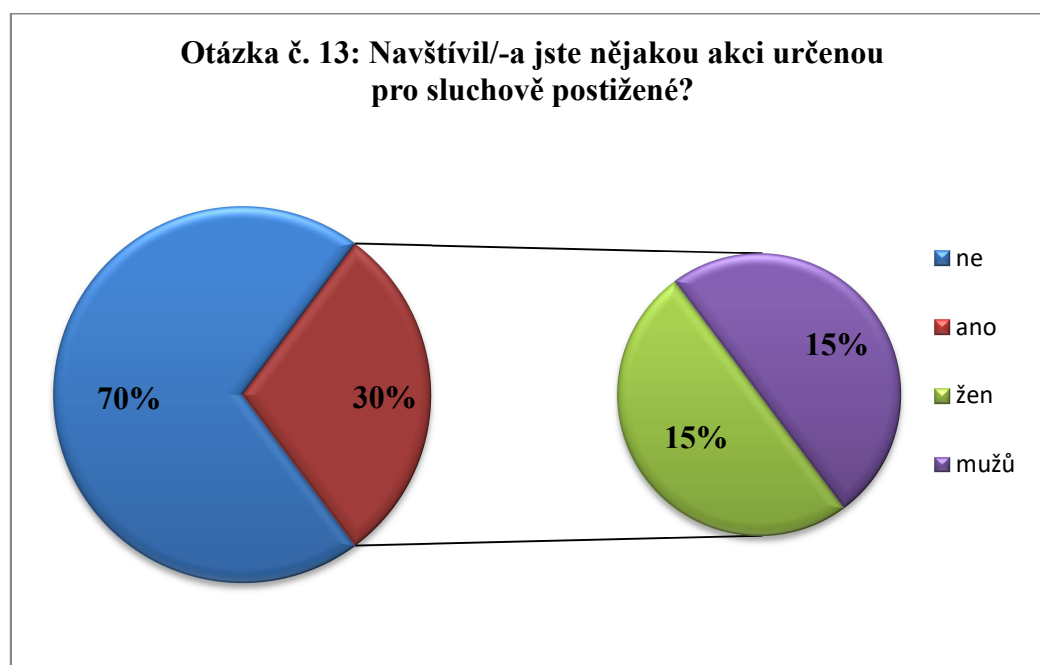
Graf 12: Druh využívaného komunikačního systému



9.1.13 Návštěva kulturní akce pro sluchově postižené

Být v neustálém kontaktu se sluchově postiženými v situacích běžného života je důležitou součástí komunikace a vzdělávání slyšících v této oblasti. Graf č. 13 odpovídá na otázku dotazníkové šetření, zda slyšící navštívil nějakou kulturní akci, která byla určena pro sluchově postižené např. Deaf Party, Mluvící Ruce. Jen 30 % z 54 respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli, se zúčastnilo některé z akcí pořádané pro sluchově postižené. Z dotazníkového šetření dále vyplývá, že dle pohlaví je účast na těchto kulturních akcích zcela vyvážená.

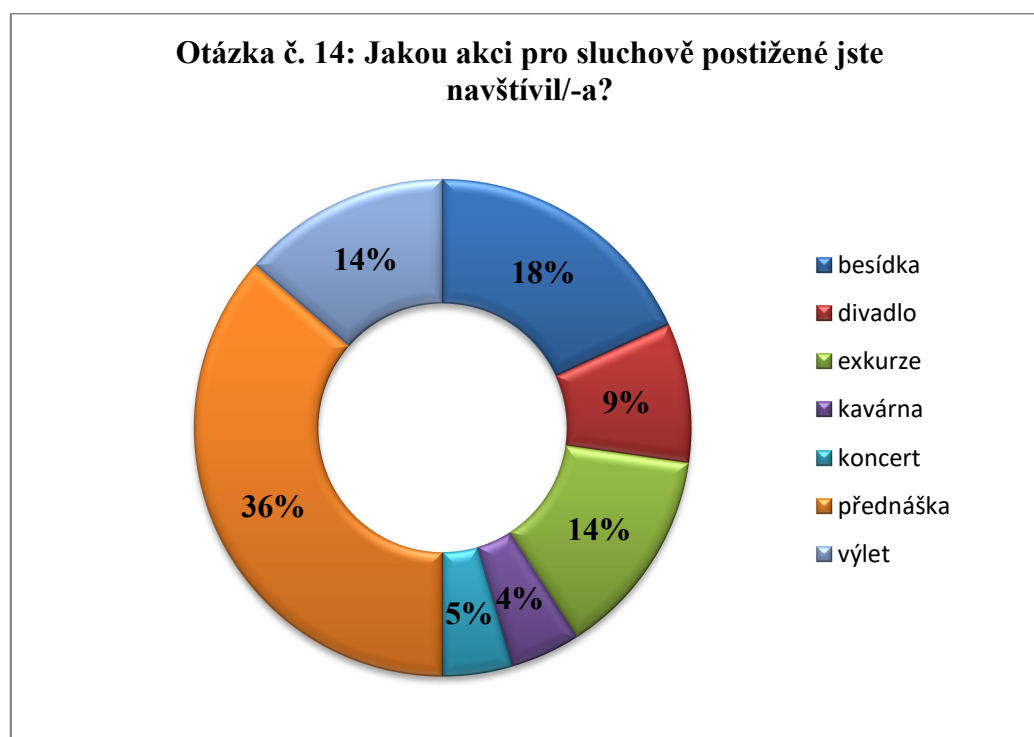
Graf 13: Návštěva kulturní akce pro sluchově postižené



9.1.14 Typ navštívené akce pro sluchově postižené

Akcí, především kulturních, pro sluchově postižené navštívilo a v dotazníku na tuto otázku odpovědělo 16 respondentů. Tato skupina uvedla několik druhů akcí, nicméně nikdo z respondentů neuvedl přesný název navštívené kulturní akce. V grafu č. 14 je zobrazeno 7 základních skupin, do kterých byly odpovědi respondentů zařazeny. Nejvyšší účast slyšících v rámci dotazníkového šetření byla zaznamenána ve 36 % na přednáškách určené pro sluchově postižené. Sestupně následuje návštěvnost ve skupinách besídka, exkurze, výlet a divadlo.

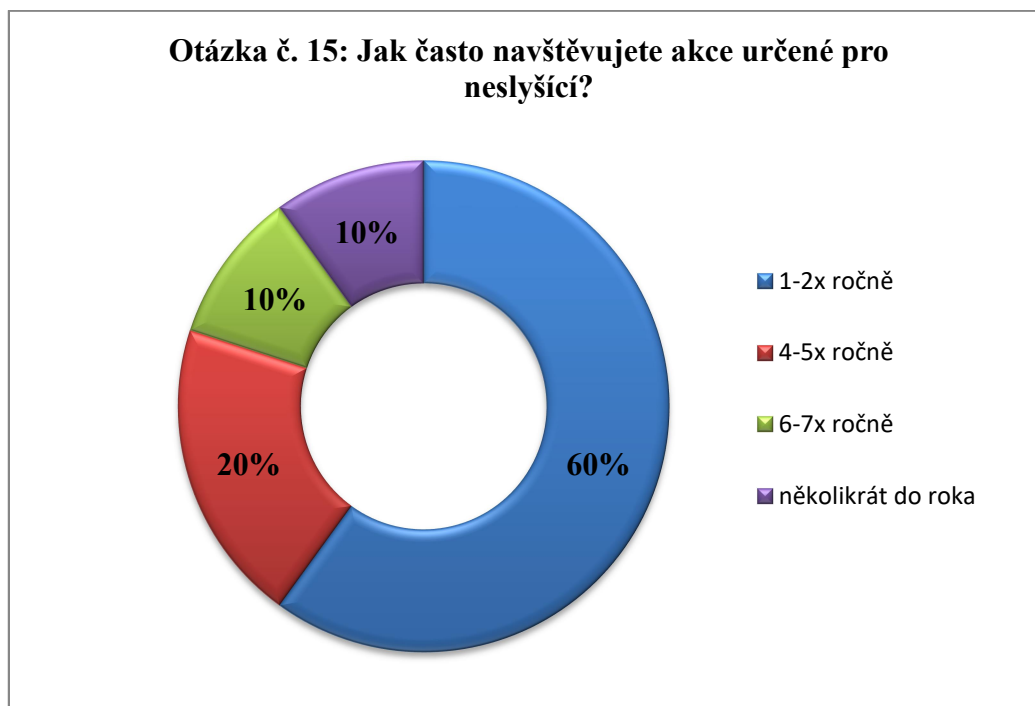
Graf 14: Typ navštívené akce pro sluchově postižené



9.1.15 Sekvence návštěv akcí pro sluchově postižené

V závislosti na potřebě neustálého sociálního kontaktu se sluchově postiženými při vzdělávání související s komunikací s osobami se sluchovou vadou bylo otázkou č. 15 zjištěno, jak často slyšící navštěvují kulturní akce pro sluchově postižené. Celých 60 % z respondentů, kteří odpověděli, navštívilo zmíněné kulturní akce (viz. Graf 14) maximálně dvakrát za rok. Druhou nejvýše zastoupenou skupinou jsou respondenti, kteří tyto akce navštěvují v rozpětí 4-5x za rok. Ve stejném počtu 10 % jsou zastoupeny dvě skupiny respondentů, kdy jejich návštěvnost kulturních akcí odpovídá počtu 6-7x za rok nebo několikrát během roku tj. 8x a více.

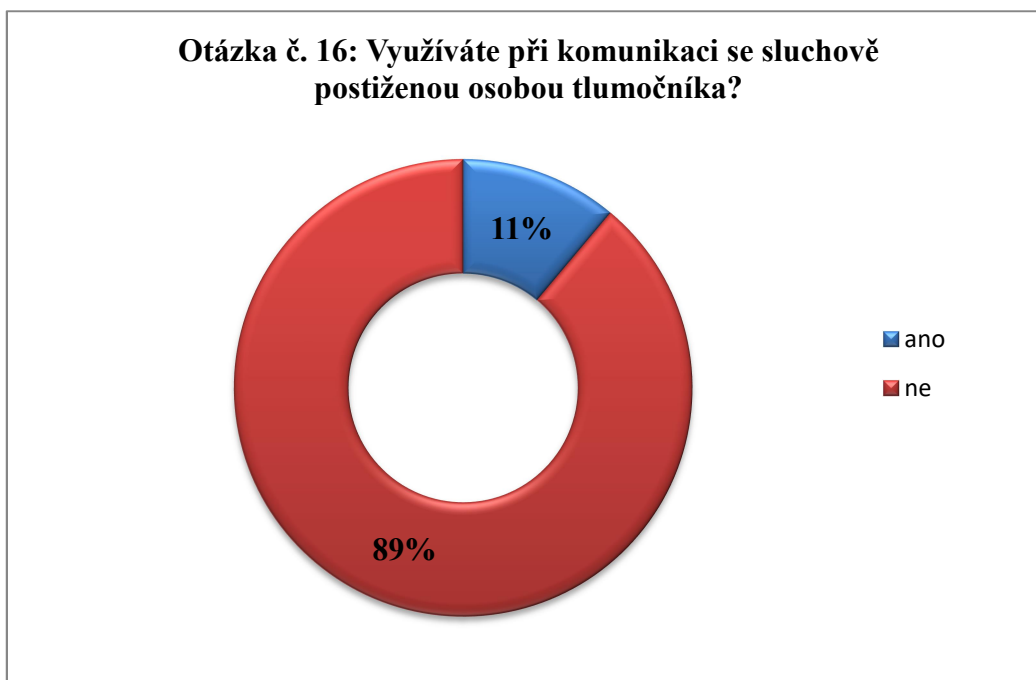
Graf 15: Sekvence návštěv akcí pro sluchově postižené



9.1.16 Využití tlumočnických služeb

Graf č. 16 zobrazuje využívání tlumočnických služeb slyšících osobou při komunikaci s postiženou osobou. Na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů. Tlumočnických služeb využívá dle dotazníkového šetření pouze 11 % respondentů.

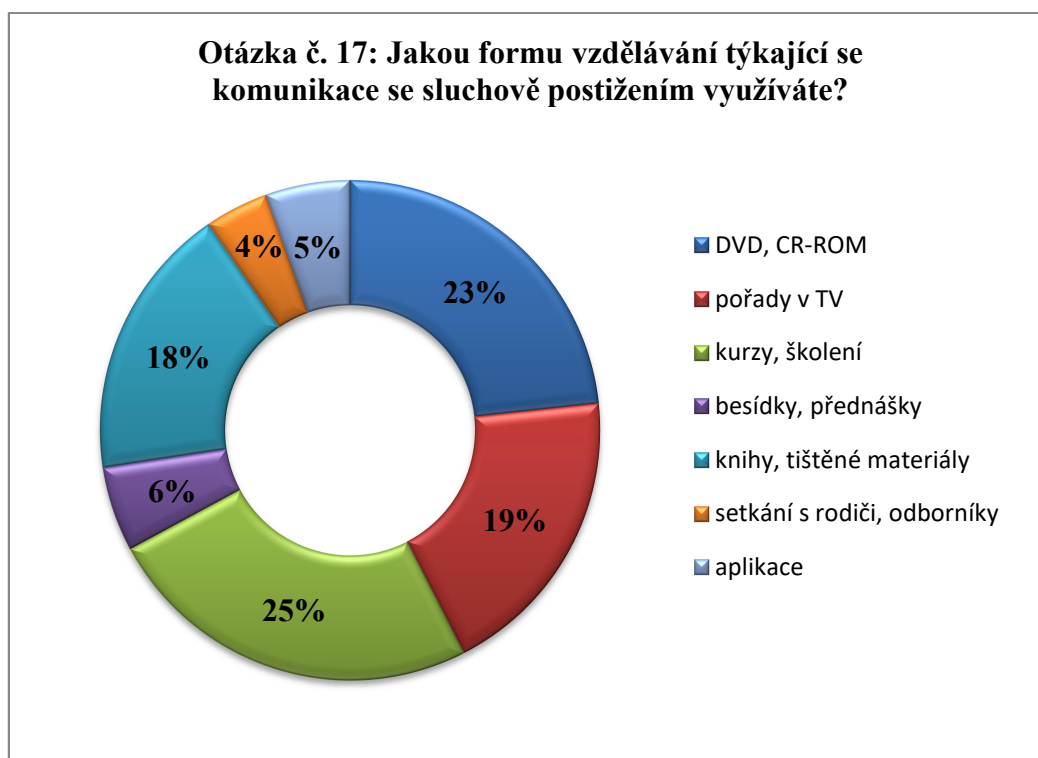
Graf 16: Využití tlumočnických služeb



9.1.17 Forma vzdělávání související s komunikací sluchově postižených

Vzdělávání dospělých související s komunikací s osobami se sluchovou vadou má několik podob či forem. Jedná se o formy individuální, kdy se slyšící vzdělávají samostatně nebo respondenti využívající vzdělávacích aktivit, při kterých se socializují s jinými lidmi zabývající se vzděláváním v této oblasti. Skupinovou formu vzdělávání nejčastěji využívá 25 % respondentů a tato forma se pohybuje na první příčce zvolených variant vzdělávání. Na druhém místě respondenti uvedli individuální druh formy vzdělávání a to prostřednictvím DVD nebo CR-ROMů. Sestupně se mezi formami vzdělávání související s komunikací sluchově postižených objevují v 19 % pořady v TV (např. zprávy, pohádky) a v 18 % tištěné materiály (knihy, odborné časopisy). Mezi méně využívané varianty vzdělávání respondenti uvedli besídky a přednášky (6 %) a aplikace (5 %). Nejméně, ve 4 %, uvedli respondenti setkání a konzultace s jinými rodiči nebo odborníky.

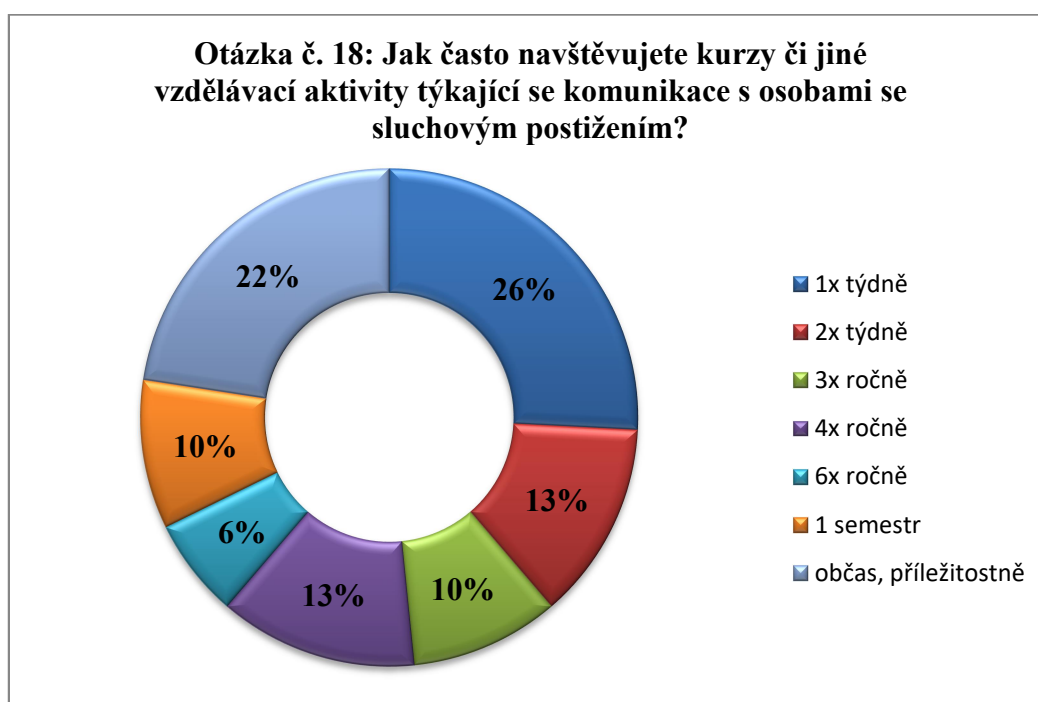
Graf 17: Využívaná forma vzdělávání



9.1.18 Sekvence návštěv vzdělávacích aktivit

Pro vzdělávání související s komunikací osob se sluchovou vadou je důležitý kontakt s těmito lidmi a rozvoj komunikace pomáhající při socializaci se sluchově postiženými. Uvedený graf č. 18 seznamuje s návštěvností respondentů na vzdělávacích aktivitách, které využívají dané vzdělávání a které respondenti specifikovali v předešlé otázce č. 17. Pravidelnou návštěvnost vzdělávacích aktivit 1x týdně uvedlo 26% respondentů. V tomto případě se u všech respondentů jednalo o kurz českého znakového jazyka. Druhou, nejvíce zastoupenou skupinou, je návštěvnost respondentů s uvedením „občas“ nebo „příležitostně“. V tomto případě se jedná o krátké úvodní kurzy českého znakového jazyka, přednášky, exkurze, konzultace, besedy. Na třetím místě respondenti uvedli vzdělávací aktivity, které navštěvují 2 x týdně. Zde se také jedná o kurzy českého znakového jazyka. Z grafu č. 18 tedy vyplývá, že 39 % slyšících se vzdělává skupinovou formou s pravidelnou účastí na kurzech českého znakového jazyka. Malá skupina respondentů (10 %) uvedla návštěvnost na vzdělávací aktivitě v délce 1 semestr. V tomto případě se jedná o výuku na vysokých školách, kde je obor Surdopedie nebo kurz českého znakového jazyka povinným či volitelným předmětem (např. lékařská fakulta).

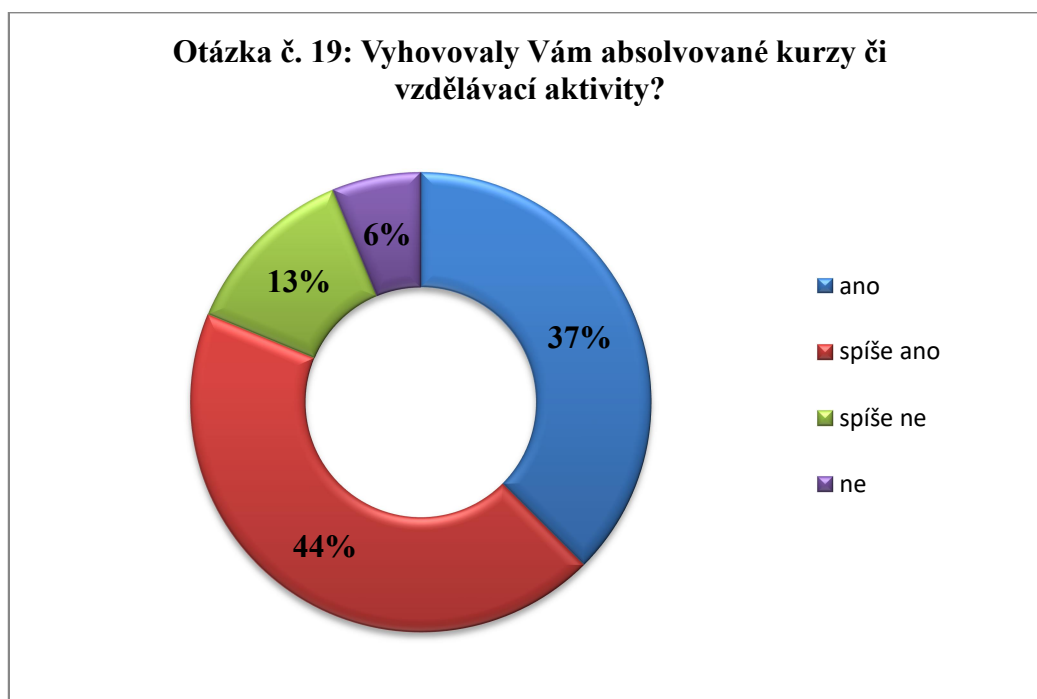
Graf 18: Sekvence návštěv vzdělávacích aktivit



9.1.19 Spokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami

Dotazníkové šetření se v následujících otázkách zabývalo také evaluací využívaného vzdělávání související s komunikací sluchově postižených. Dle zobrazení v grafu č. 19 je s kvalitou vybrané vzdělávací aktivity dané problematiky spokojeno 81 % respondentů. Tito respondenti odpověděli na otázku, zda jim absolvovaná vzdělávací aktivita vyhovuje, „ano“ nebo „spíše ano“. Skupině 19 % respondentů vybraná vzdělávací aktivita nevyhovovala nebo uvedla „spíše nevyhovuje“.

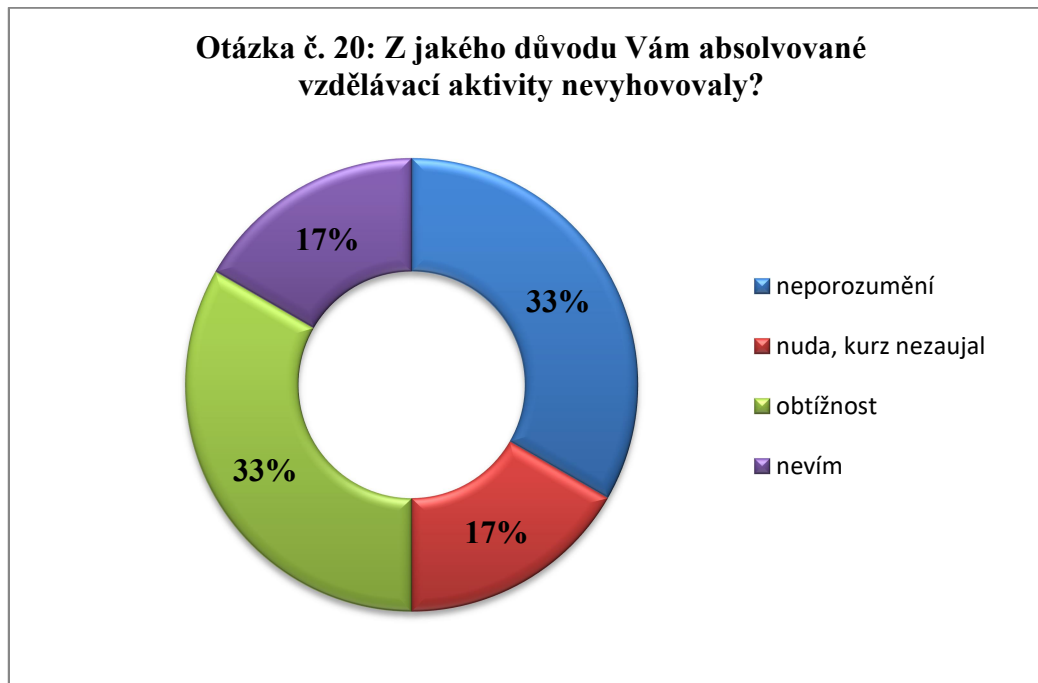
Graf 19: Spokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami



9.1.20 Nespokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami

Pro vyhodnocení dotazníkové otázky č. 20 bylo vycházeno z předešlé otázky č. 19, ve které respondenti v 19 % vybrali ze škály odpověď o nevyhovující absolvované vzdělávací aktivitě ve variantě „ne“ nebo „spíše ne“. Vzhledem k nízkému počtu návratnosti dotazníků, se jedná o malý počet respondentů, podle kterých nelze negativní evaluaci všeobecně generalizovat a vyvozovat zásadní závěry. Z uvedených odpovědí v řádu několika účastníků se v procentuální výměře 33 % uvádíte mezi důvody, proč byla vzdělávací aktivita nevyhovující, obtížnost a neporozumění. Dle slovního doplnění v rámci dotazníkového šetření respondentů se jednalo o obtížnost porozumění výkladu neslyšícího lektora či přednášejícího nebo velká potřeba soustředění ze strany účastníka k porozumění produkované výuky. Stejně procento (17 %) respondentů uvedlo důvodem pro nevyhovění vzdělávací aktivity „nuda, kurz nezaujal“ nebo nedokázalo důvod blíže specifikovat a ve škále odpovědí vybralo variantu „nevím“.

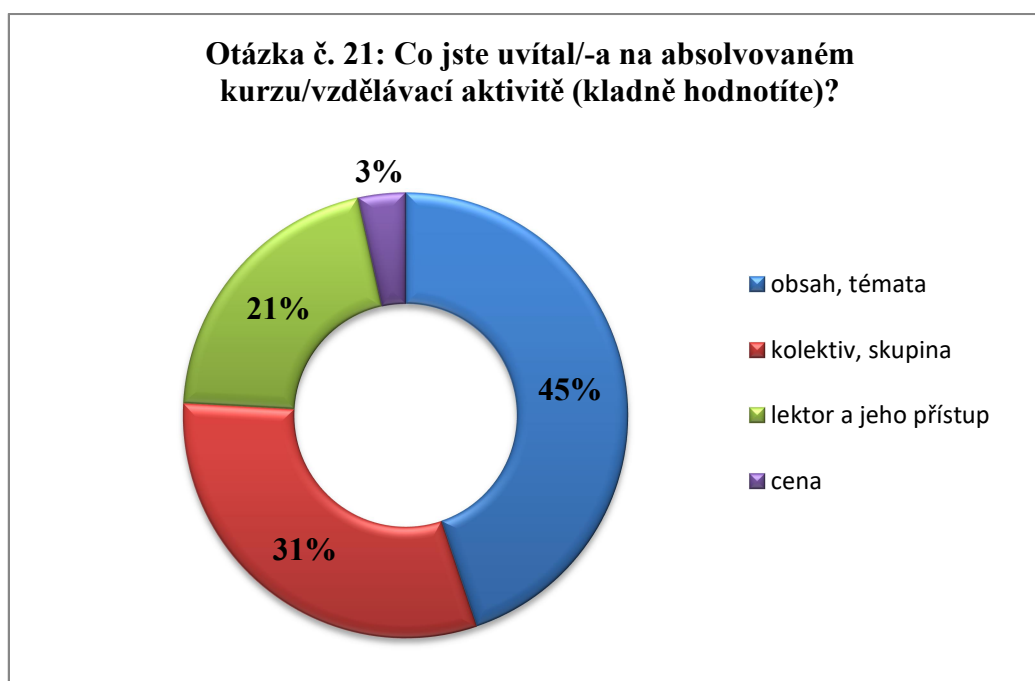
Graf 20: Nespokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami



9.1.21 Předmět kladného hodnocení vzdělávacích aktivit

Graf č. 21 zobrazuje a blíže specifikuje evaluaci vybrané vzdělávací aktivity, které respondenti v rámci vlastního vzdělávání v dané problematice navštěvují. Ze všech dotazníků, ve kterých respondenti odpověděli na tuto otázku, je 45 % kladného hodnocení věnováno obsahu a zvolenému tématu vzdělávací aktivity. Uvedení respondenti si ve 31 % cení kolektivu a přátelské atmosféry ve skupině. Spokojenost a kladné hodnocení uvedlo 21 % respondentů u lektora a jeho přístupu k výuce i účastníkům.

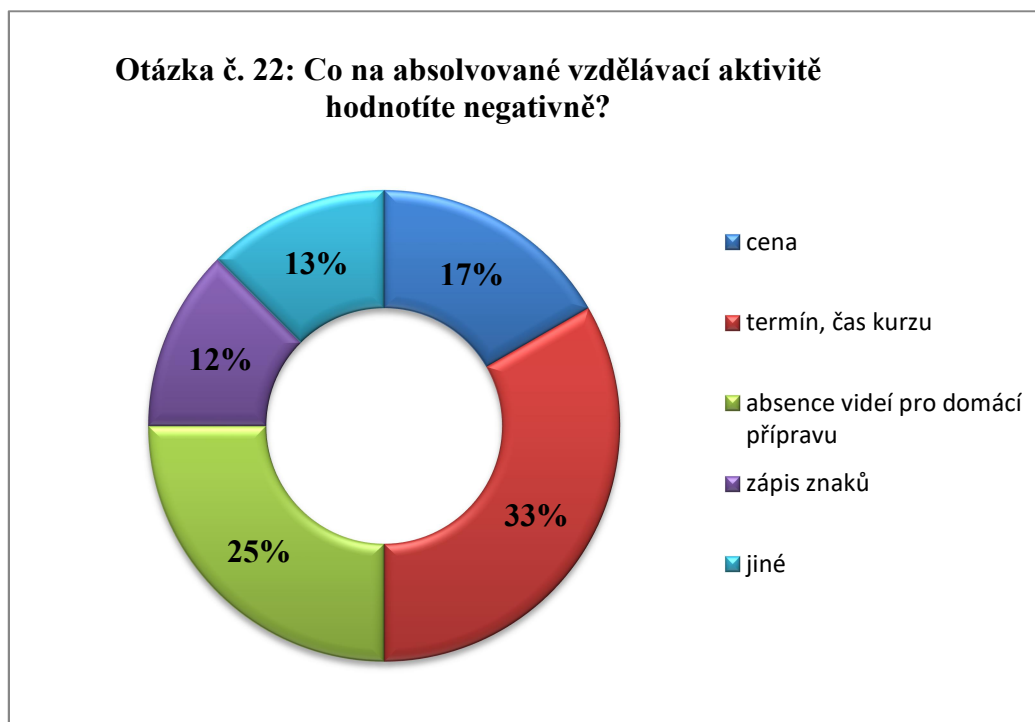
Graf 21: Předmět kladného hodnocení vzdělávacích aktivit



9.1.22 Předmět negativního hodnocení vzdělávacích aktivit

V otázce č. 22 se dotazníkové šetření zabývalo i negativním hodnocením absolvované vzdělávací aktivity z pohledu respondenta. Mezi oblastmi, které patří k nevyhovujícím, uvedli respondenti sekci termín a čas kurzu ve 33 %. Dle slovního doplnění v rámci dotazníkového šetření respondentů se jednalo o nevyhovující periodicitu vypsání kurzu znakového jazyka, pozdní hodiny kurzů nebo naopak přednášek konajících se během dne s ohledem na výkon zaměstnání a potřebu skloubení s chodem rodiny respondenta či péči o postiženého. Nevyhovující v případě 25% uvedli respondenti absenci videí a krátkých filmových ukázek pro domácí přípravu. V hodnotě 13 % uvedli respondenti jiné nevyhovující oblasti absolvované vzdělávací aktivity. Zde, ve slovním doplnění, uvedli např. dopravní dostupnost, nepříjemnou atmosféru, nevyhovující podmínky při výuce). Nevyhovující vysokou cenu uvádíte jako nevyhovující 17 % respondentů a 12 % uvedlo, že je nevyhovující oblastí jejich hodnocení zápis znaků českého znakového jazyka, které je v praxi řešeno vlastním zápisem účastníka do pracovního sešitu během samotné výuky.

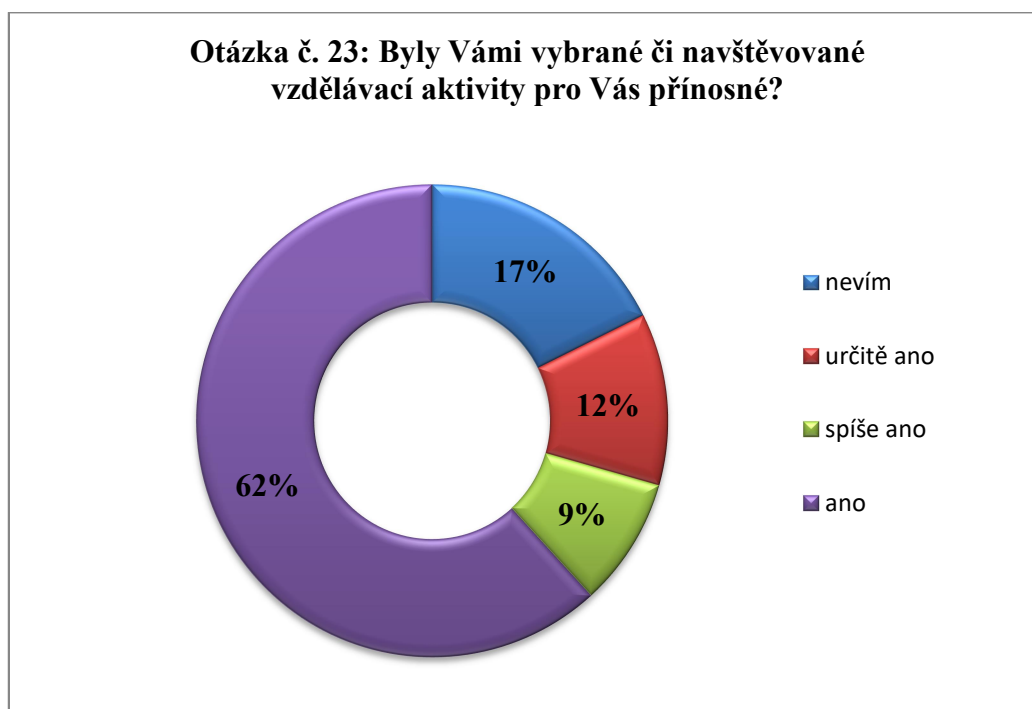
Graf 22: Předmět negativního hodnocení vzdělávacích aktivit



9.1.23 Přínos vzdělávací aktivity

Na otázku č. 23 o přínosu absolvované vzdělávací aktivity odpovědělo 34 z 54 respondentů, kteří dotazník navrátili k vyhodnocení. Z grafu č. 23 je zřejmé, že hodnota 83 % odpovídá skupině respondentů, kteří v souhrnu uvedli absolvovanou vzdělávací aktivitu jako přínosnou. Z doplnění v rámci odevzdaných dotazníků účastníci absolvovaných aktivit uvedli mezi přínosy např. osvojení si českého znakového jazyka, setkání s novými lidmi, navázání kontaktu se sluchově postiženými bez obav, seznámení s potřebami postižených, znalost problematiky do hloubky nebo nové informace z dané oblasti vzdělávání. Z této skupiny opovědělo 12 % respondentů s variantou odpovědi „určitě ano“. Více jak 62 % odpovídajících respondentů se přiklonilo k výběru ze škály možností k odpovědi „spíše ano“. Žádný z respondentů neuvedl, že vybraná vzdělávací aktivita související s komunikací s lidmi se sluchovým postižením nebyla pro něho přínosná.

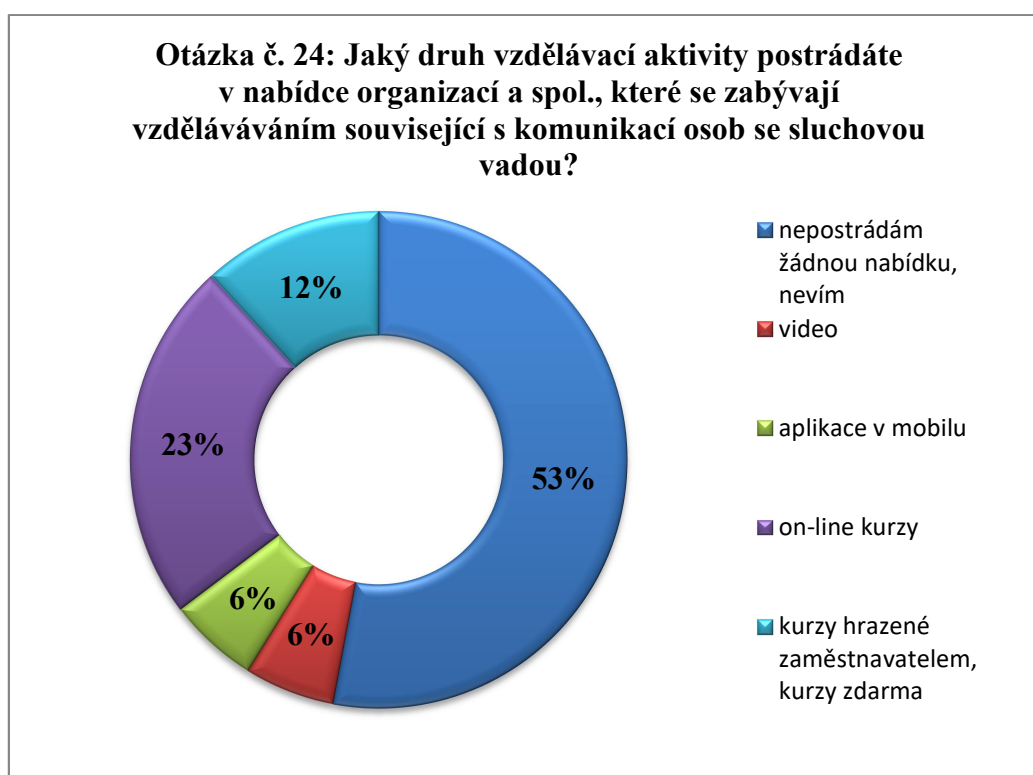
Graf 23: Přínos vzdělávací aktivity



9.1.24 Absence vzdělávacích aktivit v nabídce organizací

Poslední otázka dotazníkového šetření byla zaměřena na absenci vzdělávacích aktivit z pohledu respondenta, slyšící osoby vzdělávané v souvislosti s komunikací se sluchově postiženými osobami. Na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů, kteří navrátili své dotazníky k vyhodnocení. Více jak 53 % uvedlo, že žádnou jinou vzdělávací aktivitu v nabídce organizací a společností zabývajících se komunikací sluchově postiženými, nepostrádá nebo odpověděli formou odpovědi „nevím“. Respondentům v případě 23 % chybí on-line kurzy, které by využívali dle svých časových možností a potřeb. Cenově dostupnější kurzy a vzdělávací aktivity či jejich hrazení zaměstnavatelem popř. zdarma by uvítalo 12 % respondentů. Do dvou skupin se shodnou hodnotou 6 % dle grafu č. 24 je zařazena absence videí a dostupných aplikací v mobilních telefonech, především pro individuální vzdělávání dle vlastních časových možností.

Graf 24: Absence vzdělávacích aktivit



9.2 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Z teoretické části bakalářské práce zabývající se komunikací sluchově postižených osob jsem vycházela pro stanovení cílů a čerpala při zpracování otázek do výzkumného šetření. Hlavním cílem výzkumného šetření je vyhodnocení možností vzdělávacích aktivit slyšících dospělých a jejich využití, které významně ovlivňuje komunikaci a sdílení života s osobami se sluchovým postižením. Dále porovnat tyto výsledky analýzy a vyhodnotit také jejich přínos pro slyšící účastníky a to při práci i v běžném životě se sluchově postiženými osobami.

Provedeného dotazníkové šetření se zúčastnilo 54 respondentů v rozdělení dle pohlaví na 63 % žen a 37 % mužů. Z tohoto celkového počtu respondentů se jednalo v 89 % případů o dospělé slyšící jedince. Skupina 11% respondentů v dotazníku uvedla, že jsou osobou se sluchovou vadou. Bližší specifikace či hloubka daného sluchové postižení těchto respondentů nebyly posuzovány. Můžeme říci, že i v případě postižení sluchovou vadou především při sluchové ztrátě dle stupně „lehká nedoslýchavost“, je možné na slyšící populaci působit jako zdravý jedinec a to i v případě využití pomůcek pro sluchově postižené, které nemusí být vždy a za všech podmínek postřehnutelné. Zájem o vzdělávání v dané problematice není jen z důvodu soužití v rodině či příbuzenského vztahu, ale vysoký zájem o komunikaci se sluchově postiženými je i ze stran spolupracovníků nebo spolužáků. Do této skupiny patří 19 % respondentů. Věk sluchově postižených, se kterými jsou respondenti v kontaktu, odpovídá věkové skupině samotných respondentů. Stejně věkové kategorie si vybírají pro kontakt a komunikaci přátele nebo spolupracovníky mezi svými vrstevníky. Nejvíce je zastoupena v rámci věkové kategorie skupina od 41 let výše a skupina v rozpětí 31 - 40let, ale i další produktivní skupiny jsou následně zastoupeny v totožném počtu 15%. Šetření ukázalo, že respondenti se zajímají a mají k dispozici informaci o typu postižení blízké osoby, které má vliv na výběr komunikačního systému. V 15 % respondenti neznají typ postižených blízké osoby ani dobu vzniku sluchové vady. Většina, více jak 70% respondentů, je plně seznámena s daným druhem postižené blízké osoby včetně kombinace s jiným postižením. Z dotazníků vyplývá, že téměř polovina blízkých osob, se kterou jsou respondenti v blízkém vztahu má své sluchové postižení kombinované ještě s dalším, případně s kombinací několika jinými postiženími. Vyskytuje se postižení mentální,

pohybové, zrakové, autismus či různé kombinace. Počet těchto postižení je v daném šetření rovnoměrně zastoupen. Hloubka dalšího nebo přidruženého postižení nebyla zkoumána. Z dotazníkového šetření je zřejmé, že více jak polovina respondentů využívá získaných znalostí a zkušeností ze vzdělávání související s komunikací osob se sluchovou vadou. Využívá prstovou abecedu i znakový jazyk. Vzdělávání formou studia českého znakového jazyka s docházkou na kurzy se zabývá 1/4 respondentů. Nicméně více než polovina respondentů (65 %) se zaměřuje na sebevzdělávání formou studia DVD a CD-ROMů, používáním výukových aplikací v mobilním telefonu či formou studia tištěných materiálů. Kurzy českého znakového jazyka navštěvuje 39 % respondentů s pravidelnou účastí 1x nebo 2x týdně dle zvoleného kurzu. Ostatní respondenti mají také zájem o vzdělávání v dané problematice. Jejich návštěvnost na vzdělávacích aktivitách odpovídá v průměru jedné návštěvě rozmezí 2 - 4 měsíců. V rámci studia českého znakového jazyka či oboru Surdopedie na vysokých školách, kdy jsou kurzy povinné či volitelný předmětem dle fakulty, která výuku zastřešuje, se pohybuje návštěva této vzdělávací aktivity v rozsahu 1 semestru. V dotazníkových položkách byla zahrnuta také evaluace vybraných a absolvovaných vzdělávacích aktivit, jejichž spokojenost byla ohodnocena 82 % respondenty. Ve 45 % se jedná především o spokojenost s obsahem a vybranými tématy ve výuce, dále je poukazováno na uspokojení s přípravou a přístupem lektora ve výuce u 23 % respondentů. Určitá míra nespokojenosti s vybranými a absolvovanými aktivitami byla zaznamenána u 19 % dotazovaných respondentů. Při posouzení míry nespokojení nebyl jednoznačně ani přesně popsán konkrétní případ. Ve 33 % respondenti uvádí pod důvodem nespokojenosti obtížnost naučení se znakovému jazyku. Shodný počet respondentů označuje důvodem nespokojenosti neporozumění, pod kterým se skrývá nevyhovující tempo vyjadřování znaků, pravděpodobná nesoustředěnost respondenta nebo nevyhovující způsob vyjadřování sluchově postiženého lektora.

U 17 % respondentů nebyly vybrané kurzy či vzdělávací aktivity vhodně zvoleny a respondenty nezaujaly. Bližší specifikum předmětu nezaujetí nebylo respondentem odůvodněno, stejně tak jako u stejného počtu respondentů, kteří na uvedenou otázku odpověděli „nevím“. Do škály negativního hodnocení respondenti ve 33 % uvedli především termín a čas kurzů znakového jazyka. Kurzy jsou organizacemi plánovány

na ranní hodiny nebo dle úrovně znalostí tzv. modulů na brzké odpolední či velmi pozdní večerní hodiny, což je pro zaměstnaného člověka obtížné skloubit nejen se zaměstnáním, ale i s chodem vlastní rodiny. Nabízí se zde využití individuálního kurzu, avšak šetřením bylo zjištěno, že zde je pro případné účastníky problémem vysoká cena kurzovního. Velmi často respondenti ve svých odpovědích, na jiné dotazníkové položky šetření, uváděli absenci videí nebo krátkých filmů pro domácí přípravu a opakování. I toto bylo ve 25 % uvedeno jako důvod negativní evaluace vzdělávací aktivity. Velmi těžký a časově náročný je pro účastníky kurzů znakového jazyka zápis znaků. Využívanou formu vlastního zápisu do pracovního sešitu hodnotí negativně 12 % respondentů. Zde by bylo vhodné využití kombinace vlastního zápisu účastníka znakového kurzu s možností shlédnout video při domácí přípravě, což by vedlo k lepšímu zapamatování daného slova.

V dotazníkové položce zabývající se požadavkem na jiné nebo nedostupné vzdělávací aktivity v nabídkách společností a organizací zabývající se touto problematikou, odpovědělo 53% respondentů, že jiné možnosti vzdělávání nepostrádají či jejich odpověď byla pouze jednoslovním vyjádřením „nevím“. V této moderní době se využívá stále více nových technologií a je vysoký zájem o elektronické možnosti i v oblasti vzdělávání. Tento fakt je možné zachytit u odpovědí na otázku č. 24, kde 23 % respondentů chybí možnost využívat online kurzy a v 6 % také aplikace v mobilních zařízeních. Tyto obě varianty jsou pro účastníky kurzů komfortnější a efektivnější při využití času spojené s opakováním studia. Skupina 12 % respondentů by uvítala kurzy a vzdělávací aktivity zdarma nebo hrazené zaměstnavatel. Z dotazníkového šetření v tomto případě vyplývá, že se jedná se především o úředníky či pracovníky nadací, kteří využívají těchto vzdělávacích aktivit související s komunikací v běžném životě a také na bázi profesionálního přístupu ke klientovi. V těchto uvedených případech respondenti absolvují kurzy znakového jazyka dobrovolně ve svém volném čase.

Na základě dotazníkové šetření i dle dotazníkové položky č. 23 lze určit, že vzdělávání a vybrané a absolvované vzdělávací aktivity spojené s komunikací se sluchově postiženými, je v 83 % přínosem a to jak pro sdílení běžného života s osobami se sluchovou vadou, tak u několika oslovených respondentů i v profesionálním životě.

10 Závěr

Bakalářskou práci jsem věnovala tématu, jež je součástí mého života a je také spojením mého profesního zaměření a zájmové činnosti. Díky osloveným odborníkům a rodičům sluchově postižených dětí jsem získala nejen nový pohled na danou problematiku, ale také mi vlastní výzkumné šetření přineslo mnoho nových poznatků i zkušeností.

Nejen slyšící rodiče, ale všichni radící se do slyšící populace, kteří se zajímají o komunikaci se sluchově postiženými, nemají své osobní zkušenosti a chybí jim přímý a bezprostřední prožitek s vlastní hluchotou. Pro pochopení života a potřeb lidí sluchově postižených, možnost naučit se českému znakovému jazyku a rozvoj dané formy komunikace je proto kontakt s lidmi se sluchovou vadou neodmyslitelný.

Prostřednictvím jazyka během celého života navazujeme a udržujeme mezilidské vztahy a společenské kontakty. Stejnou funkci ve společnosti zastávají také komunikační systémy sluchově postižených, především český znakový jazyk.

Práce pojednává o možnostech vzdělávání slyšících osob související s komunikací sluchově postižených. Ve výzkumném šetření se zaměřuji na uvedené vzdělávací možnosti na území hl. města Praha. Cílem mé práce bylo v rámci výzkumného šetření zjistit, popsat, analyzovat a vyhodnotit možnosti vzdělávacích aktivit slyšících dospělých a jejich využití, které významně ovlivňují komunikaci a sdílení života s lidmi se sluchovým postižením.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje:

BÍMOVÁ, Petra. Znakový jazyk jako základní atribut komunity Neslyšících. In: FENCLOVÁ, J., eds. *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, s. 15, ISBN 80-86792-27-7.

HUDÁKOVÁ, Andrea. Odezírání. In: FENCLOVÁ, J., eds. *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, s. 42, ISBN 80-86792-27-7.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1998, s. 190. 2 sv. ISBN 80-721-6075-3.

JANOTOVÁ, Naděžda a SVOBODOVÁ, Karla. *Integrace sluchově postiženého dítěte v mateřské a základní škole*. 2., upr. vyd. Praha: Septima, 1998, s. 25. ISBN 80-7216-050-8.

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2005. ISBN 80-7235-272-5.

KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. 2., opr.vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-94-9.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0329-2.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikační systémy sluchově postižených*. Praha: Beakra, 2014. ISBN 978-80-903863-2-7.

KRAHULCOVÁ-ŽATKOVÁ, Beáta. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově*

postižených. Praha: Karolinum (nakladatelství), 1996. ISBN 80-7184-239-7.

KVĚTOŇ, K. *Úloha e-learningu na školách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2005.

MACUROVÁ, Alena. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-00-6.

MOTEJZÍKOVÁ, Jitka, *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. *Gong*, 2007, ročník 36, č. 7 - 8, s. 14 -15. ISSN 0323-0732.

OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Notace – zápis českého znakového jazyka*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.

POUL, Jan. *Co dala Morava neslyšícím: začátky a rozvoj péče v 19. století*. Ivančice, 1987.

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, s. 59-56. ISBN 978-80-7435-098-6.

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Dítě se sluchovým postižením*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 81 s., [1] s. obr. příl. ISBN 978-80-7435-502-8.

SOURALOVÁ, E., LANGER, J. *Speciální pedagogika osob s postižením sluchu*. In: RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika*. 4. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1475-9.

STOKOE, W. C. *Sign Language Structure*. Burtonsville: Linstok Press, 1993.

STRNADOVÁ, Věra. *Hádej, co říkám, aneb, Odezírání je nejisté umění*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 1998, s. 20-21. Knihovna časopisu *Gong*. ISBN 80-85047-17-9. ISSN 0323-0732.

STRNADOVÁ, Věra. *Současné problémy české komunity neslyšících*. Praha: Univerzita Karlova, 1998, s. 157. ISBN 80-85899-45-0.

ŠÁNDOROVÁ, Zdenka a POKORNÝ, Karel. *Zdravotně sociální služby a speciálně pedagogická edukace osob se sluchovým postižením: učební text pro studující zdravotnických a zdravotně-sociálních studijních oborů*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, 99 s. ISBN 978-80-7395-526-7.

TELNAROVÁ, Z. *e-Learning*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-874-0.

TARCSIOVÁ, Darina. *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava: Sapiencia, 2005. 222 s. ISBN 80-969112-7-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 978-80-246-0841-9.

VANĚČKOVÁ, Vlasta. *Výchova řeči sluchově postižených dětí v předškolním věku: [metodická příručka pro učitele]*. 1. vyd. Praha: Septima, 1996, 16 s. ISBN 80-85801-83-3.

VÝMOLA, Karel. *Dějiny výchovy a vzdělání hluchoněmých*. Praha: Spolek pro péči o slabomyslné, 1925. ISBN (brož.).

Elektronické zdroje:

Aldea, vzdělávací agentura, z.ú. O nás. *Aldea.cz* [online]. 2018. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.aldea.cz/o-nas>

Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, z. s. O nás. *Asnep.cz* [online]. 2017 (cit. 2017-10-25). Dostupné z: <http://www.asnep.cz>

Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. Aplikace Znakujete s námi. *Detskysluch.cz* [online]. 2015. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.detskysluch.cz/projekty/aplikace-znakujete-s-nami>

CERNIŇAKOVÁ, E., HOUŠKOVÁ, Z., SKOLKOVÁ, L. Zpráva z konference INSPO 2009. *Ikaros.cz* [online]. 2009, roč. 13, č. 4 [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/5387>

Česká komora tlumočnicku znakového jazyka, z.s. O nás. *CKTJ.cz* [online]. 2010-2018. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com/historie>

Česká unie neslyšících, z. ú. Kurzy. *Cun.cz* [online]. 2018. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.cun.cz/kurzy/>

European Sign Language Center. Domů. *Spreadthesign.com* [online]. Center, 2012-2017. [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <https://www.spreadthesign.com>

Informační centrum rodičů a přátel sluchově postižených, z.s. Co děláme. *Infocentrum-sluch.cz* [online]. 2014. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://infocentrum-sluch.cz/cs-CZ/co-delame.html>

Kulturní centrum RUCE, o. s. Znakový jazyk. *Ruce.cz* [online]. 2004–2017. [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <http://ruce.cz>

Pevnost - České centrum znakového jazyka, z.ú. Kurzy znakového jazyka. *Pevnost.com* [online]. 2018. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.pevnost.com/cz/kurzy-znakoveho-jazyka-36>

STRNADOVÁ, V. Desatero komunikace s osobami se sluchovým postižením. *Ruce.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/252-desatero-komunikace-s-osobami-se-sluhovym-postizenim-74>

Tichý svět, o. p. s. Kurzy znakového jazyka. *Tichy Svet.cz* [online]. 2018. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.tichy Svet.cz/kurzy-znakoveho-jazyka>

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných [online]. 2017. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-1>

Zákon č. 155/1998 Sb., *o znakové řeči a o změně dalších zákonů* [online]. 1998. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/info/sb98155>

Zákon č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., *o soustavě základních a středních škol* (školský zákon) [online]. 1990. [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-171>

Zákon č. 249/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 273/1993 Sb., *o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů* [online]. 2007. [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-249>

Zákon 384/2008 Sb., *o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob* [online]. 2008 [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/info/sb08384>

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání č. 561/2004 (školský zákon) [online]. 2004. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>

Znakovárna, z. s. O kurzech. *Znakovky.cz* [online]. 2018. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <http://www.znakovky.cz/vzdelavaci-kurzy/>

Seznam obrázků a grafů

Obrázek 1: Elektronický slovník včetně videozáznamu.....	42
Obrázek 2: Aplikace pro mobilní telefony	43
Graf 1: Pohlaví respondentů	50
Graf 2: Věk respondentů.....	51
Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání.....	52
Graf 4: Sluchové postižení respondenta	53
Graf 5: Vztah respondenta se sluchově postiženou osobou.....	54
Graf 6: Pohlaví sluchově postižené osoby.....	55
Graf 7: Věk sluchově postižené osoby	56
Graf 8: Typ postižení osoby se sluchovou vadou	57
Graf 9: Doba vzniku postižení u osoby se sluchovou vadou.....	58
Graf 10: Kombinace sluchové vady s jiným postižením	59
Graf 11: Typ jiného postižení v kombinaci se sluchovým	60
Graf 12: Druh využívaného komunikačního systému	61
Graf 13: Návštěva kulturní akce pro sluchově postižené	62
Graf 14: Typ navštívené akce pro sluchově postižené	63
Graf 15: Sekvence návštěv akcí pro sluchově postižené	64
Graf 16: Využití tlumočnických služeb	65
Graf 17: Využívaná forma vzdělávání.....	66
Graf 18: Sekvence návštěv vzdělávacích aktivit	67
Graf 19: Spokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami.....	68
Graf 20: Nespokojenost s absolvovanými vzdělávacími aktivitami.....	69
Graf 21: Předmět kladného hodnocení vzdělávacích aktivit	70
Graf 22: Předmět negativního hodnocení vzdělávacích aktivit.....	71
Graf 23: Přínos vzdělávací aktivity	72
Graf 24: Absence vzdělávacích aktivit	73

Seznam příloh

Příloha č. 1 Vzor formuláře dotazníku

Příloha č. 1 Vzor formuláře dotazníku

Dobrý den,

jsem studentka oboru Poradenství v odborném vzdělávání na Institutu vzdělávání a poradenství ČZU v Praze. Ve své bakalářské práci se zabývám vzděláváním v rámci komunikace s osobami se sluchovým postižením. Součástí praktické části mé bakalářské práce je i dotazník pro všechny, kteří přicházejí do styku s osobami se sluchovým postižením, komunikují s nimi a v tomto směru se i případně vzdělávají. Touto cestou bych Vás ráda požádala a vyplnění dotazníku, který je ANONYMNÍ. Moc děkuji.

Simona Bukovská

DOTAZNÍK
– vzdělávání a komunikace s osobami se sluchovým postižením

1. Kolik je Vám let?
 17 a méně 18 -30 31-40 41-50 51 a více

 2. Jaké je Vaše pohlaví, jste?
 žena muž

 3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
 základní vyučen/vyučena středoškolské s maturitou
 vysokoškolské jiné – uveďte _____

 4. Jste Vy osobně sluchově postižený/-á?
 ne ano - uveďte typ postižení

 5. V jakém vztahu jste s osobou se sluchovým postižením? Jste:
 rodič prarodič sourozenec
 jiné - uveďte např. spolužák, spolupracovník, jiný příbuzný atd. _____
-

6. Sluchově postižený, se kterým jste v kontaktu je:
 žena / dívka muž / chlapec
7. Kolik je sluchově postiženému let?
 0-5 6-15 16-26 27-40 41 a více
8. Typ sluchového postižení je u zvolené osoby v bodu 5 a 6):
 nedoslýchavý neslyšící
 ohluchlý nevím
9. Doba vzniku vady sluchu sluchového postižení je u zvolené osoby:
 prelingvální – před osvojením mluveného jazyka
 postlingvální – po osvojení mluveného jazyka
10. Má osoba sluchově postižená, se kterou jste v kontaktu, kombinaci ještě s jiným postižením?
 ne ano
11. Sluchové postižení u zvolené osoby je kombinované s jiným, dalším postižením. O jaký typ postižení se jedná:
 mentální pohybové zrakové jiné
 kombinace více postižení – jaké _____
12. Jaký druh komunikačního systému s osobou v kontaktu používáte?
 mluvenou řeč
 mluvenou řeč s kombinací odezírání, prstovou abecedou
 znakový jazyk
 jiné -

13. Navštívil/-a jste či navštěvujete nějaké akce určené pro neslyšící např. Deaf Party, Mluvící ruce atd.?
 ne ano
14. Jakou akci pro sluchově postižené jste navštívil/-a? Uveďte typ nebo název:

15. V případě, že jste v otázce č. 14 odpověděli ano, zvolte variantu, jak často tyto akce navštěvujete:

1-2 x týdně

6-7x měsíčně

4-5x ročně

jiná varianta _____

16. Využíváte při komunikaci se sluchově postiženou osobou služeb tlumočnicka?

ne ano – můžete uvést při jaké příležitosti _____

17. Jakou formu vzdělávání při komunikaci s osobami s vadami sluchu využíváte?

DVD a CD-ROM

pořady v TV

kurzy a školení

jiné

18. Jak část navštěvujete kurzy či jiné vzdělávací aktivity týkající se komunikace s osobami se sluchovým postižením, uveďte četnost a pravidelnost?

19. Vyhovovaly Vám absolvované kurzy či vzdělávací aktivity?

ano

spíše ano

spíše ne

ne

20. Z jakého důvodu Vám absolvované vzdělávací aktivity nevyhovovaly? Pokud jste odpověděl/-a v č. 19 „spíše ne“ nebo „ne“, uveďte, s čím jste nebyl/-a spokojen/-a:

21. Co jste uvítal/-a na absolvovaném kurzu/vzdělávací aktivitě (kladně hodnotíte)?

obsah a náplň kurzu např.

lektor např.

jiné

22. Co na absolvované vzdělávací aktivitě hodnotíte negativně?

23. Byly Vámi vybrané či navštěvované vzdělávací aktivity pro Vás přínosem popř. jakým?

ano

spíše ano

spíše ne

ne

Uveďte prosím Váš přínos _____

24. Jaký druh vzdělávací aktivity postrádáte v nabídce organizací a spol., které se zabývají vzděláváním související s komunikací osob se sluchovou vadou? Uveďte:
